

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Karmen HRIBAR

Prof. dr. Maca Jogan

VRTCI KOT UTRJEVALCI - RAZKROJEVALCI
SEKSIZMA

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2003

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem **prof. dr. Maci Jogan** za mentorstvo, spodbudo in ideje ter usmerjanje ob nastajanju diplomske naloge.

Hvala tudi domačim, hčerki Ani in Damjanu.

KAZALO

1 UVOD	3
2 SPOLNA STRUKTURA DRUŽBE	8
2.1 SEKSIZEM IN OHRANJANJE ANDROCENTRIZMA	8
2.2 SPOLNA STRUKTURA MODERNE DRUŽBE	10
2.3 NOVO OČETOVSTVO ALI MOŠKO VPRAŠANJE	12
3 SOCIALIZACIJA IN REPRODUKCIJA HIERARHIJE MED SPOLOMA	14
3.1 PRIMARNA SOCIALIZACIJA	14
3.2 SOCIALIZACIJA IN DRUŽINA	15
3.2.1 PATRIARHALNA DRUŽINA	15
3.2.2 MODERNA DRUŽINA	16
4 VRTCI IN PREDŠOLSKA VZGOJA	18
4.1 ZASNOVA JAVNIH VRTCEV	19
4.2 VZGOJNI PROGRAM V SLOVENSКИH VRTCIH	21
4.3 PRIKRIT IN VIDEN VZGOJNI PROGRAM	23
4.3.1 VZGOJITELJI IN VZGOJITELJICE	26
4.3.2 IGRAČE IN IGRA	28
4.3.3 VRSTNIKI	29
4.3.4 PRAVLJICE	29
5 EMPIRIČNI DEL	30
5.1 TEORETIČNA IZHODIŠČA IN ANALIZA	31
5.2 POTEK RAZISKAVE	32
6 REZULTATI IN INTERPRETACIJA	32
6.1 VRTEC LOGATEC	32
6.2 VRTEC LAVRICA	38
6.3 PRIMERJAVA MED VRTCEMA IN INTERPRETACIJA REZULTATOV	44
8 IZBRANA LITERATURA	52
9 PRILOGA	56

1 UVOD

Naslov naloge vrtci kot utrjevalci – razkrojevalci seksizma jasno opredeljuje temo, s katero se bom ukvarjala v svoji nalogi. Samo opazovanje da slutiti, da je mogoče pritrđiti tako eni kakor drugi tezi in verjetno bo razmislek pokazal, da je to, katera tendenca v družbi prevladuje, v veliki meri časovno pogojeno in odvisno od aktualnega dogajanja v družbi sami.

Prvi vrtci so nastali že v drugi polovici 18. stoletja. Rastoča industrializacija je potrebovala tudi žensko delovno silo in sprva je bila njihova edina funkcija skrb za otroke zaposlenih mater. Precej podobna je bila situacija po drugi svetovni vojni, ko so vrtci postali odprti za vse otroke. Potrebna je bila hitra obnova delovne sile, in ob pomanjkanju moških so se v velikem številu zaposlovale ženske iz vseh slojev. Vrtci (ostala bom pri tem izrazu, čeprav so te institucije imele in še imajo drugod po svetu različna imena), so ustanove, ki ustvarjajo tudi pogoje za enakost možnosti žensk in so v tem pogledu lahko razkrojevalci seksizma in velikih družbenih neenakosti. Takšno razumevanje se je artikuliralo v 60. in 70. letih 20. stoletja, ko je pod vplivom feminizma in novih družbenih gibanj vedno bolj prihajala do izraza emancipacija žensk in njihove zahteve po enakih možnostih tako v zaposlovanju kot na področju izobraževanja. Seveda pa je bil dostop žensk do izobraževanja, zlasti do produkcije vseh vrst znanja, vselej strogo nadzorovan in onemogočen. Šele ob koncu 18. stoletja in kasneje je začela obrambna moč univerze, kot samo moške trdnjave, popuščati. V evropskih državah se je to zgodilo po letu 1870, seveda pa je bilo to plod dolgotrajnih prizadevanj ženskih organizacij. Kot zaključuje Spenderjeva “ je spolno mešano izobraževanje priprava na ‘pravo življenje’... saj so v pravem življenju moški tisi, ki dominirajo in nadzirajo; a to ni enakost izobraževalnih možnosti; to je indokrinacija in vaja v umetnosti prevlade in podrejanaja.” (Spender v Haralambos, 1999:780)

Prizadevanja v slovenski družbi pred prvo svetovno vojno in med vojnama so bila pretežno usmerjena v domestifikacijo žensk, pomembno vlogo pa je odigrala organizirana dejavnost cerkve, ki je težila k ohranjanju tradicionalnega družbenega ustroja – moškega kot nadrejenega in ženske kot podrejene. Predvsem pa žensko ves čas izenačujejo z materjo, kot edino žensko vlogo in častnim poslanstvom na zemlji. “K ‘naravnemu’ bistvu družine je v dosedanjem razvoju katoliškega nauka sodila patriarhalna struktura znotrajdružinskih odnosov. Takšno družino je po eni strani (delno) producirala katoliška cerkev, po drugi strani pa je bila takšna družina pomemben producent pripadnikov, množične sile cerkve.” (Jogan, 1986:12) Zahtevam in težnjam zaposlenih žensk ter potrebam po ženski delovni sili, je z zamudo sledila pospešena gradnja vrtcev (državna subvencija varstev tudi za otroke mlajše od dveh let), ki je bila zlasti intenzivna v 70. in 80. letih. Pri tem so sredstva za njihovo izgradnjo v obliki samoprispevkov prispevali ljudje sami. Naklonjeno razmišljanje o institucionalnem varstvu otrok je bil nedvomno velik korak naprej. Omogočalo je z ustavo zagotovljeno uresničevanje pravic žensk.

Vendar pa ta dosežek ni deležen popolne podpore. Zlasti v 90. letih se povečujejo različni izrazi nasprotovanja izenačevanju možnosti moških in žensk. Bitka za podaljšan porodniški dopust, otroku prijazne porodnišnice, ki militantno silijo ženske k dojenju otrok za vsako ceno, pripombe k novi šolski zakonodaji, da bi se vrtci financirali samo iz lastnih in sponzorskih sredstev, ker je financiranje vrtcev iz državnega proračuna nepošteno in nesmiselno, ker naj bi zaposlenost obeh staršev neugodno vplivala na družino in otrokov razvoj. Obravnavanje zakonodaje, ki samskim ženskam odreka zdravljenje neplodnosti in možnost umetne oploditve, z obrazložitvijo, da je otrok darilo moškemu. To so ekstremne oblike seksizma, ki odkrito napeljujejo k enemu samemu cilju (da naj matere predšolskih otrok ostanejo doma), poskušajo razvrednotiti pomen vzgojno varstvenih ustanov in vsa dosedanja strokovna spoznanja o predšolski vzgoji.

Same težnje po emancipaciji pa spremljajo različne nasprotne reakcije politikov in strokovnjakov, ki interese žensk postavljajo nasproti interesom otrok in tako otroci postajajo predmet politične manipulacije javnosti.

Za vsem tem je močno čutiti vpliv rimskokatoliške cerkve in njenih vrednot. Moralna dolžnost ženske je biti dobra mati, zato naj se v dobro otrok odreče študiju, profesionalni karieri in predano skrbi za dom. “Nobeno jamstvo ni za dolgo življenje, zdravje in srečo moških boljše, kot je žena, dobro socializirana, da opravlja ‘dolžnosti’ žene, pripravljena posvetiti svoje življenje skrbi za moža, zagotavljanju, reda in varnosti dobro urejenega doma. To je njeno žensko poslanstvo.” (Bernard v Haralambos, 1999:641)

Močne redomestifikacijske težnje se kažejo v različnih poskusih, med njimi je tudi predlagani zakon o podaljšanem porodniškem dopustu, ki naj bi ga z enega leta podaljšali na tri leta in s tem bi se ženskam še bolj onemogočil uspešen povratek na delovno mesto. Opravičevanje tega predloga, ki je bil podan 24. 12. 1994 s strani poslancev Slovenskih krščanskih demokratov in se je v političnem prostoru ponujal kot idealna “opcija” za ženske, je temeljilo na navidez ženskam prijaznih oblikah: tako naj bi ženske matere ostajale doma pri svojih otrocih, s tem naj bi se preprečilo upadanje natalitete, izboljšala naj bi se psihološka in zdravstvena trdnost otrok. Zagotovila naj bi se enakopravnost moških in žensk pri negi in varstvu otrok ter zmanjšala brezposelnost. Družina naj bi tako spet postala zdrava celica družbe. Ali res? Kolo zgodovine bi s tem zavrteli nazaj in bojim se, da ima takšna vizija tiho podporo dela javnosti, na kar kaže tudi manjša raziskava agencije Delo Stik, v kateri je bil samo zanemarljivo večji delež anketirancev (45,8 %) proti predlogu za podaljšanje porodniškega dopusta v nasprotju s tistimi (44,9 %), ki so bili za dani predlog.

Nobenega dvoma ni, da je seksizem v javnosti dobil nov zagon in ima trenutno močno politično in cerkveno podporo, kar verjetno ne bo ostalo brez posledic tako v zasebnem

življenju posameznika kot tudi na drugih področjih javne sfere. V vseh tranzicijskih državah sami družbeni kazalci kažejo na poslabšanje materialnih temeljev družine, kar velja tudi za

razmere v slovenski družbi v 90. letih 20. stoletja. V takšnih okoliščinah se ponuja idealna priložnost za vse zagovornike o edini pravilni urejenosti sveta - tradicionalnega reda, ki ponuja edino sprejemljivo moškosrediščno kulturo.

Moje razmišljanje bo veljalo predvsem vrtcem. Ali lahko v prevladujoči seksistični usmeritvi družbe vrtec obstaja kot razkrojevalec seksizma? Teza, da so vrtci po svoji osnovni funkciji razkrojevalci ali utrjevalci seksizma, ki sem jo postavila že na začetku, še ne pomeni, da vzorec obnašanja ni tak kot v prevladujočem vsakdanjem mišljenju in obnašanju. V vrtcu kot ustanovi, v kateri se med seboj prepletajo in dopolnjujejo različni segmenti na presečišču javno-zasebno, bo moja pozornost veljala vsakemu segmentu posebej: odnosom zasebno - javno na relaciji družina - vrtec, organizaciji vrtcev, vzgojiteljem in prikritemu programu v luči odnosov moški - ženska.

HRIBAR, K. Vrtci kot utrjevalci – razkrojevalci seksizma. Dipl. delo.
Fakulteta za družbene vede. Oddelek za sociologijo, 2003

2 SPOLNA STRUKTURA DRUŽBE

“Seksizem je oznaka za celoto prepričanj, stališč, vzorcev delovanj in praktičnih vsakdanjih delovanj, ki temeljijo na strogem ločevanju dejavnosti po spolu ter podeljujejo posameznikom posebne neenake lastnosti glede na spol.” (Jogan, 1992:1142)

“V vseh znanih zgodovinskih družbah je bila delitev dela in osebnostnih lastnosti po spolu strogo zamejena, utrjevana in nadzorovana tako, da je bila moškim dodeljena javna sfera in hierarhično višje mesto ter nadrejen položaj ne le v javni, temveč tudi v zasebni sferi.” (Jogan, 2001:1)

2.1 SEKSIZEM IN OHRANJANJE ANDROCENTRIZMA

Preko vseh ključnih socialnih institucij se zagotavlja reproduciranje celotne delitve družbenega dela, družbenih vlog in medsebojnih odnosov; tako je glavna moč in lastnost seksizma v njegovi samoumevnosti, ki je neločljiva sestavina vzorcev vsakdanjega obnašanja. Vse to počiva na ramenih preteklosti ter na idealistični sliki, ki jo vlečemo s seboj kot dediščino in se steguje po nas iz vseh socializacijskih kanalov. Tako se nenehno reproducira preko vseh socializacijskih kanalov in je neločljiva sestavina vzorcev vsakdanjega obnašanja. Seksizem ima močno podporo v jeziku, kjer je ženska potisnjena v nevidno sfero – otroci se preko jezika naučijo, da sta spola vrednotena različno. “Ravno pri človeku je ločitev po spolu dosegla najvišjo stopnjo in spolne razlike zadevajo ves telesni ustroj. Človek ne obstoji kot brezspolno bitje, temveč le kot moški ali ženska.” (Vode, 1992:61) Tako se je spolna dominacija ohranjala iz generacije v generacijo in jo razumemo kot nekaj samoumevnega in naravnega, tako socializirani posamezniki vedno znova ustvarjajo neenakost v dominacijski obremenitvi glede na pripadnost spolu in socialnemu položaju, za kar je potrebno celostno in hkratno usklajeno delovanje družbenih norm v vseh sferah vsakdanjega življenja. Spolna delitev dela je prisotna v vseh zgodovinskih obdobjih. Ženske so iz javnega življenja

izključene do konca 19. stoletja in so skoraj brezpravne. Cenjene vrline ženske so delavnost in dobrosrčnost, v javnosti se mora obnašati primerno in sramežljivo. Poleg hišnih opravil lahko opravlja še druga dela, kot so pomoč ostarelim in bolnim, ter pomožna dela v delavnicah, seveda nobeno od teh del ni plačano ali je plačilo le simbolično. “Zato je bila plačana zaposlitev ključna struktura, ki omogoča prikrajšanost žensk,” meni Walbyjeva. (Walby v Haralambos 1999:617) V vseh obdobjih moški v primerjavi z ženskami opravljajo višje in boljše plačana dela oz. ženske dobijo za enako delo nižje plačilo.

V času prve in druge svetovne vojne so se morale mnoge ženske zaposliti zunaj doma, ker je primanjkovalo delovne sile zaradi vpoklica sposobnih očetov in sinov v vojaško službo. Seveda pa tudi mnoge ženske, ki so ostajale doma, niso bile ekonomsko odvisne od moža, saj so se zaposlovale v različnih oblikah neformalnega dela in so v času recesije odločilno vplivale na ekonomsko in socialno preživetje družine. Samo v času vojne niso zatrjevali, da ženska ustrezno uporabi svojo energijo le tako, da gospodinji in skrbi za otroke. Poudariti je treba, da so ženske opravljale produktivno delo že dolgo pred samim prihodom industrializacije. Ali to pomeni, da so zanemarjale družine že davno pred delom v industriji?

V industrijskem obdobju prostorska ločitev dela od doma in dolgotrajen delavnik ponudi še večjo možnost diskriminiranosti, kajti ženska ostaja problematična delovna sila, zaradi nosečnosti, skrbi za bolne in ostarele družinske člane... Kot primer lahko navedemo izostajanje z dela zaradi nege družinskega člana, saj je v Sloveniji v letu 1995 na 100 zaposlenih vzelo bolniški dopust za nego družinskega člana povprečno 28,4 % žensk in le 5,6 % moških (glej Kozmik, 1997:130). Raziskava na Slovenskem kaže, da celo brezposelni očetje niso pripravljeni prevzeti večjega (oz.sploh nikakršnega) gospodinjkega dela in da ostaja izrazita asimetrija v delitvi tega dela, tudi če je žena-mati glavna hraniteljica družine. (Gabršek, 1997)

2.2 SPOLNA STRUKTURA MODERNE DRUŽBE

Šele proti koncu 19. stoletja in v začetku 20. stoletja so ženske dobile nekatere legalne možnosti za spremembo svojega socialnega položaja (volilno pravico, pravico do neodvisne kontrole in uporabe lastnine in dohodka, enakopravnost v starševstvu, možnost izobraževanja...). Kot navaja Černigoj Sadar (Černigoj Sadar, 2000:49) je to stoletje zlasti v drugi polovici začelo porajati obilnejše sadove, ki so rezultat vseh predhodnih prizadevanj za odpravo različnih oblik diskriminacije in za večjo enakost spolov. V Evropski uniji so med posameznimi članicami glede spolnih razlik v delitvi formalnega in neformalnega dela leta 1980 uvedli posebne srednjeročne programe za enake možnosti moških in žensk.

“20. stoletje se je začelo v znamenju trdovratnega zagovarjanja ‘edine pravilne’ urejenosti sveta, to je tiste tradicionalne urejenosti, ki se napaja iz moškosrediščne kulture in z vsemi sredstvi obvladuje ljudi in prispeva k ohranjanju” (Jogan, 2001:183) le te, k temu pa prispeva tudi velika ekonomska kriza konec 20-tih in v začetku 30-tih let, ko so bile ženske med plačano delovno silo že močno zastopane.

Pojavljale so se ideje oz. predstave, ki so bile že prej utrjene – o domu kot edinem pravem naravnem mestu žensk in njihovi poklicanosti za družinska in gospodinjska dela.

“Zagovarjanje družbene nemoči in nevidnosti žensk je potekalo ob hkratnem polepševanju in enostranskem malikovanju družinskega življenja. V nenehno ponavljajočih se takšnih odgovorih nosilci moči in oblasti v družbi niso skoparili z najrazličnejšimi najlepšimi in najbolj zaželenimi lastnostmi, ki so jih pripisovali družini in ženskam v tej u-domačeni vlogi.” (Jogan, 2001:62)

“Spolna dominacija oziroma podrejenost žensk se je lahko ohranjala iz generacije v generacijo le tako, da je bila vsakokrat razumljena kot nekaj samoumevnega in naravnega, hkrati pa pojasnjavana in opravičevana kot edino moralna.” (Jogan, 1990:36)

Tako socializirani posamezniki vedno znova ustvarjajo neenakost v dominacijski obremenitvi glede na pripadnost spolu in socialnemu položaju.

Enačenje ženske in čustev ter enačenje racionalnosti z moškim je stalno ujeto v kulturni dualizem. V tradiciji zahodnega mišljenja je ženska vselej definirana kot pomanjkljiv moški. “To pomeni, da ženske ne morejo biti ne racionalne ne popolno človeške v moralnem smislu.” (Šadl, 1997) To postavlja žensko v neugoden drugoten položaj. Upravičeno lahko takšno prakso označujemo kot sistematično duhovno zastrupljanje ljudi, tako se v vseh moškosrediščnih kulturah določi mesto ženske, ki je manj vredno in hkrati obrobno, žena nastopa kot pomočnica moškemu, to pa se v vsaki specifični kulturi kaže na svoj način.

V Sloveniji so ženske zelo prisotne na trgu delovne sile, čeprav je še veliko neplačanega dela, ki ga v zasebni sferi opravijo ženske. Večkratna obremenitev zaposlenih žensk se je nekoliko omilila z organiziranim in sofinanciranim prenosom nekaterih funkcij iz gospodinjstva v javno sfero ali z določenimi ukrepi, kot so:

- ustanove za varstvo otrok,
- z dodatkom za matere, ki svojih otrok ne vključujejo v vzgojno-varstvene ustanove,
- otroškim dodatkom,
- starševskim dopustom,
- raznimi olajšavami za vzdrževano ženo.

Vse to je del družinske politike določene države, ki se kaže kot nova ekonomija gospodinjstva. Države lahko spodbujajo varstvo v družini in ostajanje žena doma ali pa spodbujajo njihovo zaposlovanje. Za vse to pa je potrebna intervencija socialne politike in dobro načrtovana družinska politika.

Kot je opredelila že Jogan, M. (Jogan, 2001:183) se stoletje končuje z vedno bolj navzočim spoznanjem, da ni več žariščna tema urejanje “ženskega vprašanja”, temveč stopa v ospredje “moško vprašanje.”

“Ključna sestavina moškega vprašanja je ustvarjanje novega očetovstva.” (Jogan, 2001:183)

Tako se lahko učinkovitost gospodinjstva in razbremenjenost ženske povečuje na dolgi rok, če oba starša investirata svoj čas tako v plačano delo, kot tudi v nego in vzgojo otrok ter v gospodinjska opravila.

2.3 NOVO OČETOVSTVO ALI MOŠKO VPRAŠANJE

“Pod novim očetovstvom razumemo celoto tistih vlog in delovanj, s katerimi se moški kot oče neposredno vključuje v vsa dela (od gospodinjskega, negovalnega, vzgojnega in emocionalnega), ki so nujna sestavina družinskega življenja, brez katerih preprosto ne bi bilo mogoče ‘delanje ljudi’ – ohranjanje človeške vrste.” (Jogan, 2001:183)

Ekonomske razmere silijo ženske, da se velikokrat težko odločijo med poklicem in družino, čeprav bi bil edino pravilni odgovor oboje. Toda zakaj se vedno pojavlja vprašanje, kako zmore ženska svoje naporno delo v službi in hkrati skrbi še za gospodinjstvo, moža in otroke, medtem ko se pri moškem to vprašanje nikoli ne pojavlja.

“Eden od najpomembnejših vzrokov se skriva v delitvi dela in odgovornosti v družini, ki v Sloveniji in tudi drugje še naprej ostaja tradicionalna: ženske še vedno opravljajo večino družinskega in gospodinjskega dela.” (Kozmik, 1998:148)

Ženske pogosteje opravljajo gospodinjska dela, ki se jih ne da preložiti na kasneje, kot so kuhanje, pranje, likanje... in so rutinska opravila, medtem ko moški opravljajo opravila, ki so bolj tehnične narave, npr. manjša popravila, košnja trave...; te lahko opravimo tudi jutri namesto danes.

Tudi v Sloveniji se pojavlja intenzivna pluralizacija družinskih oblik in družinskih slogov kot velevajo moderni trendi družin v Evropi, na kar kažejo tudi statistični podatki. Vendar pa na področju razbremenitve žensk z družinskimi in gospodinjskimi obveznostmi ni prišlo do bistvenih sprememb.

“To potrjujejo tudi podatki o številu očetov, ki v Sloveniji izkoristijo starševski dopust: 1994 je izkoristilo starševski dopust 19.250 mater in 64 očetov, to je 0,33 % očetov, 1995 je izkoristilo starševski dopust 17.261 mater in 131 očetov, to je 0,75 % očetov, 1996 je izkoristilo starševski dopust 17.054 mater in 127 očetov, to je 0,74 % očetov 1997 pa je izkoristilo starševski dopust 16.916 mater in 112 očetov, kar je 0,66 % očetov. “
(statistični urad RS, povzeto po <http://www.uem-rs.si>, *Očetje na starševskem dopustu*)

Oče ima pravico do očetovskega dopusta v trajanju 90 dni, ta pravica je neprenosljiva – v času porodniškega dopusta matere mora oče porabiti 15 dni plačanaega dopusta v obliki polne odsotnosti z dela. Medtem ko lahko 75 dni očetovskega dopusta v obliki polne odsotnosti z dela izkoristi do otrokovega osmega leta, za te dni pa mu je zagotovljeno denarno nadomestilo v višini prispevkov za socialno varnost, ki jih jamči RS.

S starševskim dopustom tudi za očete in z njihovo večjo vlogo v družinskem življenju, se izenačujejo tudi neenaki pogoji žensk in moških na trgu delovne sile. S predpisanim dopustom za očete in z njihovo večjo vlogo v družinskem življenju se posledično izenačujejo tudi neenaki pogoji žensk in moških na trgu delovne sile, saj postaja očetovski dopust realna situacija za vsakega moškega, ki išče delo.

3 SOCIALIZACIJA IN REPRODUKCIJA HIERARHIJE MED SPOLOMA

Prek procesa socializacije se otrok vrašča v socialno-kulturni sistem, v katerem je rojen. Socializacija je dolgotrajen in kompleksen proces. V okviru družbene in kulturne sfere, ki se med seboj tesno prepletata, se odvija proces socializacije. Vsak posameznik se mora v procesu socializacije do neke mere prilagoditi obstoječi rasiološko - kulturni strukturi. Kot je menil Durkheim, "lahko družba preživi samo, če med njenimi člani obstaja zadostna stopnja homogenosti; izobraževanje to homogenost ohranja in krepi s tem, da v otroka že od začetka vceplja nujne podrobnosti, ki jih zahteva skupno življenje." (Durkheim v Haralambos, 1999:734) Otrok dozoreva in se socializira hkrati, dozoreva v samem procesu socializacije in si tako prisvaja kulturo svojega okolja.

"Socializacija človeka je potemtakem proces, ko mlado bitje od prvih dni življenja včlanimo v neko družbeno skupino, prek katere si usvaja tisto kulturo (način mišljenja, govora, način medsebojnih komunikacij, znanje, prepričanje, čustvovanje, vrednotenje, uporabo materialnih dobrin...), ki jo ta skupina nosi in ki je ponavadi del širšega kulturnega območja." (Bergant, 1970:16)

3.1 PRIMARNA SOCIALIZACIJA

"Socializacija nam pomeni širši proces družbenega oblikovanja posameznika v interakcijskih in produkcijskih procesih, ki zajema tako sprejemanje socialnih vlog in norm kot tudi kulturacijo, razvoj osebnosti in individualnosti (identitete). Sama socializacija zajema tudi pedagoško funkcijo družine, ki je poseben del teh procesov in je tradicionalno hierarhično omejen na vzgojitelje in vzgajane in pomeni bolj ali manj enostranski vpliv prvih na druge." (Ule, 1984:2) V moderni jedrni družini se kaže nedoločnost in različnost posameznih modernih vzgojnih stilov predvsem v propadanju tradicionalnih vzgojnih koncepcij patriarhalne družine. Zato se danes vsi družinski člani vedno bolj vzgajajo in učijo drug od

drugega, kar pomeni vedno manj enosmernega podajanja znanja in s tem večjo različnost vzgojnih stilov. “Družina nudi otroku prva socialna izkustva in mu pomeni prvo navezanost in čustveno investicijo.” (De Batistič, 1990:45) Vzajemnost vplivanja in socializacija je obojestranska starši-otroci in otroci-starši, ter poteka med vsemi člani, ki živijo skupaj. Starši in sorojenci so tako model otroku v procesu socializacije.

3.2 SOCIALIZACIJA IN DRUŽINA

Definicij družine je veliko, v njih pa izhajamo iz splošne predpostavke, da družina temelji na bioloških in bio-socialnih, socialnih in ekonomskih osnovah.

“Družina je kompleksen sistem medsebojno odvisnega funkcioniranja med člani. S spreminjanjem posameznih članov postaja drugačno njihovo funkcioniranje in odnosi. Družina ni izoliran otok, nanjo vpliva tako zgodovina in tradicija kot aktualni fizični, kulturni, socialni in zgodovinski pogoji in dogajanja.” (De Batistič, 1990:45)

3.2.1 PATRIARHALNA DRUŽINA

Je najbolj razširjena družinska oblika, ki je nastala na prehodu iz praskupnosti v sužnjelastniško družbo in jo povezujemo z začetkom civilizacije. Takšna družina temelji na dvojni morali, kajti ena velja za moža in druga za ženo. Oče je glava družine, ki vsak dan hiti na delo in se pozno zvečer vrača domov, medtem ko je naloga žene skrb za gospodinjstvo in dom. Družinski poglavar ima oblast nad vso družino in je edini lastnik družinskega premoženja. To omogoča poglavarju veliko moč nad ostalimi družinskimi člani, ki so ekonomsko odvisni od njega. Poleg svete krščanske tradicije obstajajo mitske podobe preteklosti, ki omogočajo vzdrževanje tradicionalne podobe družine kot srečne in edino pravilne.

Z industrijskim razvojem družbe se zgodijo spremembe v patriarhalni družini - mladi si izberejo poklic in opravljajo delo zunaj družine in se tako ekonomsko osamosvojijo in družina ni več temeljna proizvodna skupnost. Zaposlovanje žensk v industriji in kasneje tudi na drugih področjih je omogočilo enakopravnejši materialni položaj v družini in s tem spremembe v njej. Taka družina ne more več opravljati vseh funkcij in zato je prisiljena v spremembe. Vprašanje družine in družinske vzgoje otrok je sprožilo velike socialne spremembe v zunanji in notranji strukturi družine v zadnjih desetletjih v vseh industrijskih družbah. Tako razpad velike družine povzroči spremembe v sami družini.

3.2.2 MODERNA DRUŽINA

Te velike spremembe se kažejo predvsem v sekularizaciji odnosov in raznolikosti družbeno spremenljivih vedenjskih vzorcev. "Družina se medsebojno razlikuje tako znotraj globalnih družb, kakor skozi zgodovino; družinsko življenje ljudi je in je bilo vselej demonstracija različnih življenjskih stilov, oblik in funkcij." (Renner, 1995:19) Sodobna družina ima zelo veliko različnih oblik družinske skupnosti in se spreminja iz roda v rod, pa tudi že v življenju ene osebe prihaja do velikih sprememb. Sama zaposlenost obeh staršev prinaša velike spremembe. Družina v sodobnosti ne izginja, prehaja le v novo obdobje svojega razvoja – ne zavrača vsega, kar je staro, ampak to vpleta v novo okolje. Opazno narašča število enostarševskih, razširjenih, reorganiziranih in zunajzakonskih družinskih skupnosti, spreminjajo se tudi družinski življenjski poteki. Ženina ekonomska neodvisnost vpliva na spremembe odnosov med možem in ženo ter med starši in otroci – temelji vedno bolj na demokratičnih odnosih – vendar to še daleč ni doseženo.

"Moderne družine so večinoma zreducirane na tako imenovane male družine, ki so se razvile iz spajanja vzporednih tokov razvoja meščanske ali proletarske družine. Oba toka sta rezultat propadanja patriarhalne velike družine v meščanski družbi." (Ule, 1984:7)

“Moderna družina ohranja temeljne socializacijske funkcije:

- preskrbi otroku kontrolirano okolje,
- posreduje socialne vrednote,
- pomaga pri raznolikem življenjskem usmerjanju,
- oblikuje zdrave standarde reagiranja,
- ustvarja pravo pojmovanje pravic in dolžnosti.” (Javornik Likar, 1986)

S procesom podružbljanja družine se krčijo njene socializacijske funkcije, ki so se prenesle na družbo in njene institucije, a od družine se zahteva vedno več kvalitetne čustvene vzgoje in družina ostaja prvi in najpomembnejši agens socializacije. V družini otrok dobi ljubezen in občutek varnosti ter pripadnosti - in prav čustvo ljubezni je učinkovit vzgojni faktor.

Ravno v današnjem času potekajo razvojni trendi spreminjanja družinskih oblik tako v Evropi kot v Sloveniji in kažejo naslednjo podobo :

- *intenzivna pluralizacija družinskih oblik in življenjskih stilov (ljudje sami izbirajo oblike in načine družinskega življenja),*
- *formalizirana zakonska zveza izgublja svoj socialni status in pomen (vse več ljudi živi v zunajzakonskih partnerskih skupnostih, do rojstva otroka ali pa tudi po tem; v Sloveniji je bilo v letu 1991 26,4 % takšnih skupnosti),*
- *število razvez narašča povsod, kjer so le - te omogočene,*
- *zvišuje se število enostarševskih družin,*
- *zvišuje se število reorganiziranih družin,*
- *družinski življenjski stili se spreminjajo (povečuje se časovno obdobje prehoda iz družine staršev v lastno družino in podaljšuje se sklepna faza družinskega življenja, ko partnerja živita sama). (Rener, 1995:19)*

4 VRTCI IN PREDŠOLSKA VZGOJA

Predšolska vzgoja je družbena dejavnost, ki soustvarja pogoje za razvoj osebnosti in ustvarjalnosti predšolskih otrok, njihovo varno in zadovoljivo otroštvo zmanjšuje negativne vplive socioekonomskih in drugih življenjskih okoliščin, v katerih otroci živijo in zagotavlja pogoje za zaposlovanje staršev predšolskih otrok. “Če vrtec že ne more spremeniti staršev ali celo družbe, pa je že od začetka njegov cilj tudi poskus korekcije ‘neustreznih’ domačih razmer, s tem da se otrokom iz deprivilegiranih okolij nudi ustrežnejše zdravstveno – higienske razmere, nego in vzgojne spodbude.” (De Batistič, 1996:51) Funkcija vrtca ni le nadomeščanje staršev, ampak zajema tudi posredovanje znanj, vplivanje na razvoj sposobnosti otrok in vzgojno funkcijo. “Tudi tisti, ki ne zagovarjajo nujnosti predšolske vzgoje, se strinjajo, da je vrtec pomemben zaradi druženja in sodelovanja otrok med seboj.” (De Batistič, 1990:39) Vrtci kot institucije predšolske vzgoje pa niso samo odgovor na potrebe industrijske družbe, temveč tudi plod spremenjenih nazorov o otroku. Otrok postaja središče v družini. “Vzgoja se ni izpostavljala kot problem vse do konca 17. stoletja, ko so se z uvajanjem šol razvili tudi prvi vzgojni koncepti, seveda najprej za otroke, ki so obiskovali šolo, postopoma pa tudi za najmlajše.” (Roš, 1993:32) Pomemben mislec tega obdobja je Komenski, ki je izdelal vzgojna načela, predvsem je poudarjal pomen notranje motivacije in nasprotoval kaznovanju otrok.

4.1 ZASNOVA JAVNIH VRTCEV

Nastanek in razvoj vrtcev je bil prvotno pogojen s potrebo po zagotovitvi varstva za predšolske otroke v času, ko so njihovi starši na delu. Sama družbena skrb za otroke ne pomeni osvobajanja družine od njenih osnovnih obveznosti, temveč pomoč družini in večjo razbremenitev ženske in večje možnosti za ekonomsko neodvisnost in dopolnitev družinske

vzgoje, ki dviguje kakovost življenja predšolskega otroka. Prvotna funkcija predšolskih ustanov je bila varstvena funkcija, z nadaljnim razvojem pa se je vse večji pomen pripisoval izobraževalni funkciji. Predvsem množično zaposlovanje žensk izven doma, ki so nastale kot posledica industrializacije in urbanizacije po drugi svetovni vojni, je predstavljalo odločilni dejavnik v preobrazbi družine same, njenih funkcij in njenih odnosov z družbo.

“Prve institucije za predšolske otroke so nastale že v drugi polovici 18. stoletja. Razlog za njihov nastanek pa je bilo širjenje industrializacije in s tem povezano dejstvo, da so se odrasli zaposlovali zunaj doma.” (De Batistič, 1996:51) Ženske srednjega in višjega sloja so ostajale doma in skrbele za gospodinjstvo in vzgojo otrok, ter si najemale pomočnice, medtem ko so bile ženske iz delavskega razreda prisiljene v zaposlitev zunaj doma. Seveda je bila zaposlitev žensk iz nižjih slojev tako ali tako samoumevna, medtem ko je bilo to za ženske višjega stanu sramotno in neugledno. Seveda so bili zato vrtci tedaj namenjeni predvsem otrokom iz nižjih slojev, zato je bil v vrtcih večji delež siromašnih otrok. Vrtci, namenjeni vsem otrokom, se pojavijo v taki obliki šele v drugi polovici 20. stoletja, ko je naraščalo zaposlovanje žensk zaradi povojne obnove in pomanjkanja moške delovne sile. Po drugi svetovni vojni se je začel povečevati delež zaposlenih žensk v vseh slojih, kajti potrebno je bilo vse več delovne sile.

“Zlasti v 60. letih se je pod vplivom feminizma in drugih novih družbenih gibanj vedno bolj uveljavljala zahteva žensk po enakih možnostih za izobraževanje in zaposlovanje, vzporedno

pa tudi potreba po dostopnem in kvalitetnem varstvu otrok.” (De Batistič, 1996:52) Tako se je močno povečalo zanimanje za vzgojo in izobraževanje na predšolski stopnji, na kar kaže tudi širitev mreže predšolskih ustanov. Seveda se v tem obdobju pojavljajo tudi teze, ki močno nasprotujejo varstvu v institucijah, ki naj bi bile manj primerne od družinske vzgoje. Predvsem se pojavi popularizacija Bowlbijeve teze o primarni navezanosti med otrokom in materjo, v kateri trdi, da je materino mesto doma, kjer skrbi za otroke, še posebej v njihovem zgodnjem otroštvu. Predšolsko vzgojo pojmuje kot dopolnitev družinske vzgoje, ki dviguje kakovost življenja predšolskega otroka. Vrtci niso le nadomestek za odsotne starše, ampak

imajo tudi vzgojno in socializacijsko funkcijo. Otrokom nudijo drugačne izkušnje in vzgojo kot družina.

V 70. in 80. letih je bila pri nas značilna širitev mreže vrtcev, ki so zaposlenim staršem nudile urejeno varstvo otrok. Tako so vrtci dostopni skoraj vsem otrokom, starejšim od treh let. Še vedno je prenizka zmogljivost vrtcev za otroke do treh let, zato se starši poslužujejo različnih oblik domačega oz. zasebnega varstva.

Tabela 4.1 Vključenost otrok v vrtce v Republiki Sloveniji

LETO	ŠTEVILO OTROK V VRTCIH	V %	DELEŽ
1980	66.872		38,4
1981	71.669		41,1
1985	75.669		49,1
1986	76.593		49
1987	78.521		52
1988	76.878		51,9
1989	75.838		52,3
1990	73.631		51
1991	69.370		50
1992	66.029		49
1993	67.178		52,3

1994

66.703

54,4

Vir:(1994) Obvestila o programu sodelovanja Zavoda RS za šolstvo in šport 1993/1994. Ljubljana. Statistične informacije. Zavod RS za statistiko.

V letu 1990 je bilo v VVZ zajetih 65 % otrok populacije od 3 leta do vstopa v šolo, toda le 30 % v starosti od 11 mesecev do 3 let.

V mestni občini Ljubljana deluje 14 samostojnih vzgojno – izobraževalnih zavodov. V vrtce v občini Ljubljana je bilo oktobra 1999 vključenih 11.929 otrok, od tega jih je bilo 1.452 iz drugih slovenskih občin. V Sloveniji obiskuje vrtec v povprečju 54 % predšolskih otrok.

V Ljubljani ta delež dosega 69 % od starosti enega leta do vstopa v šolo. (Poročilo in pregled dejavnosti predšolske vzgoje in varstva v Ljubljani za leto 1999, 2000:10)

Mnenje, da je edina funkcija vrtcev v nadomeščanju staršev, je ekstrem, s katerim se ne moremo strinjati, s tem se jasno nakazuje, da bi morale matere predšolskih otrok ostati doma in skrbeti za otroke. Seveda se to nakazuje tudi s polemiko o podaljšanju porodniškega dopusta. Pri nas je utrjeno prepričanje, da vrtci opravljajo del starševskega dela, kadar so starši “zaposleni matere”. Torej vrtci opravljajo del dela, ki bi ga morala opraviti mama, če bi bila doma in ne bi bila zaposlena.

4.2 VZGOJNI PROGRAM V SLOVENSKIH VRTCIH

Vzgojni program se uporablja enotno za vse slovenske vrtce, ki ga izvajajo tako javni kot zasebni vrtci. Program vrtcev določa cilje, metode in oblike vzgojnega dela za posamezne starostne skupine otrok, katere določa Zakon o vrtcih (Uradni list RS, št. 12-569/1996, str.

871- z dne 29.2.1996), Kodeks etičnega ravnanja v vrtcu in Kurikula za vrtce. Kodeks etičnega ravnanja v vrtcu vsebuje samo najbolj splošna pravila, enako je že zapisano v ustavi. Medtem, ko je v Kurikulumu za vrtce že čutiti premik k temi spolne neenakosti.

Kurikulum je bil sprejet na strokovnem svetu Republike Slovenije za splošno izobraževanje in se je v oktobru 1999 začel postopno uvajati v slovenske vrtce. Med najpomembnejšimi novostmi, ki jih prinaša program, je poudarjena aktivna vloga otroka, upoštevanje individualnosti in drugačnosti, večja prilagodljivost prostora potrebam najmlajših, drugačna organizacija časa, ki ne pozna omejitev za otroško dejavnost, otroku pa omogoča odkrivanje in učenje. Novi kurikulum za vrtce je širši in celovitejši od pojma program in s seboj nosi tudi premik od tradicionalnega poudarka na vsebinah k poudarku na sam proces predšolske vzgoje, na celoto interakcij in izkušenj, iz katerih se otrok v vrtcu uči. Tako kurikulum vključuje tudi

številne pogoje in ovire, ki onemogočajo oziroma omogočajo uresničevanje zapisanega kurikula, kot tudi široko polje tako imenovanega prikrita kurikula.

V Sloveniji imamo v primerjavi s svetom dobro razvit sistem organizirane predšolske vzgoje, kar se kaže v obsegu in kakovosti dejavnosti. V enoten sistem organizirane predšolske vzgoje so vključeni otroci od enega leta starosti do vstopa v šolo. Predšolska vzgoja ni obvezna, z izjemo priprave na šolo, ki poteka eno leto pred otrokovim vstopom v šolo. Vrtci so zavodi, ki od leta 1993 sodijo v resor Ministrstva RS za šolstvo in šport oz. sedaj Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Ustanavljajo in financirajo jih občine. Sami programi predšolske vzgoje pa lahko dodatno pridobivajo finančne vire iz sredstev ustanovitelja, donacij in drugih virov.

Najbolj razširjeni so dnevni programi od 6 do 9 ur, večina otrok pa je v vrtcih več kot osem ur. Predšolska vzgoja v vrtcih poteka v treh starostnih skupinah od 1 do 3 let in od 3 let do vstopa v šolo. Oddelki so praviloma starostno homogeni, lahko pa so tudi heterogeni ali kombinirani. Poleg dnevnih programov obstajajo tudi poldnevni, ki trajajo od 4 do 6 ur in

potekajo izmenično ali pa krajši programi, ki obsegajo od 240 do 600 ur letno in potekajo vse šolsko leto in so namenjeni otrokom iz odročnih in težje dostopnih krajev (cicibanove urice, priprave na šolo...).

Celotna skrb za predšolskega otroka zajema tudi prehrano ter možnost počitka in spanja. Pomanjkljivo je le to, da so v večini vrtcev razporeditve hrane in spanja še neprilagojene bioritmu in potrebam otrok.

Skrb za najmlajše otroke je v mnogih razvitih državah prepuščena zasebnemu sektorju (ZDA, Velika Britanija).

“V preteklosti se je organizacija življenja v vrtcih v Sloveniji zaradi neizdelanih teoretskih izhodišč predšolske vzgoje pogosto podrejela predvsem zdravstveno - higienskim standardom in praktičnim zahtevam dnevne rutine.” (Krek, 1995:45) Od tod izvirata togost v razporeditvi dnevnih dejavnosti in neindividualiziran pristop do otrok. Kasneje v 40. letih pa sledi obrat pri pojmovanju otroka, na katerega so vplivale predvsem psihoanaliza in nekatere antropološke

raziskave. Pomemben premik je pomenil Vzgojni program za vzgojo in varstvo predšolskih otrok leta 1980, ki je sledil razvoju predšolske vzgoje v svetu.

Inovativne in ustvarjalne vzgojiteljice iščejo nove pristope v vzgojnem delu. To se kaže v večji prilagodljivosti in organizaciji življenja v vrtcih, v upoštevanju otrokove enkratnosti in v bolj prožnem načrtovanju in izvajanju vzgojnega dela.

4.3 PRIKRIT IN VIDEN VZGOJNI PROGRAM

“Pod vplivom vzgoje in stikov z odraslimi se enostavna gonska čustva postopoma diferencirajo, socializirajo in vplivajo na vse otrokove telesne in duševne funkcije ter na otrokovo zaznavanje sveta, ki se zelo razlikuje od odraslih.” (Roš, 1993:24)

Ni si težko predstavljati obnašanja, ki je tipično moško ali tipično žensko, kajti posameznik že od rojstva ponotrani predstave, kaj mu kot predstavniku spola pristojne. (Dečki so glasni in

grobi, nikoli ne jočejo, deklice so nežne in čustvene...) Ozka in toga spolna vloga posamezniku preprečuje, da bi v celoti razvil svoje potenciale – kajti zavrniti mora določeno obnašanje ali se celo odreči določenemu poklicu, ker se ne ujema z njegovo spolno vlogo.

Sama socializacija je dolgotrajen, protisloven in kompliciran proces. Mlado bitje je vključeno v neko družbeno skupino in preko te skupine si ustvarja svojo kulturo, s katero se vrašča v kulturno - socialni sistem. Poznamo dve etapi socializacije, primarno in sekundarno.

Proces socializacije je najbolj izražen pri predšolskih otrocih, ki se identificirajo z določenimi osebami iz svojega okolja in s tem ponotranijo vloge – s tem si jasno začrtajo sporočila o vlogah, ki jih zasedajo ženske in vlogah, ki jih zasedajo moški. Torej, kakšna stališča bodo prevzeli, se odloča že v tem starostnem obdobju. Preden otrok doseže šolsko starost, sta njegova osebnost in vzorci obnašanja že tako izoblikovani, da ima šola le minimalen vpliv na izboljšanje doseženega stanja. Otrokovsko prvo življenjsko okolje je družina – tu sprejme prve življenjske izkušnje za kolektivno življenje. Družine in vrtci so v modernem času institucije,

ki pripravljajo posameznika na vloge, ki jih bodo opravljali v družbi v določenem času odraslosti.

Posameznik se tako lahko nauči tudi seksističnih načinov razmišljanja in delovanja, ki so skriti v kulturi, jeziku, igračah, pravljičah in učbenikih ter v institucijah samih. Učinki primarne socializacije segajo odločilno v vse naslednje faze socializacijskega procesa in so pomembni za njihovo uspešnost. Primarna socializacija zajema fazo od rojstva otroka do približno sedmega leta.

Vpliv primarne socializacije pa se kaže v intenzivnem razvijanju otrokovih sposobnosti v predšolskem obdobju. Otrok se preko matere in očeta izpolnjuje in se uči svoje spolne vloge. Zato samo pojmovanje, da je vloga matere pomembnejša od vloge očeta, ni le opravičevala njegove neudeležbe v večini družinskih opravil, temveč je tudi zastirala predstavo o vlogi

očeta. Otrok preko matere in očeta izpolnjuje in se uči svoje spolne vloge in za zdrav razvoj osebnosti sta potrebna oba.

Na sprejeta stališča pa najbolj vplivajo starši; v zadnjem času se povečuje vpliv vrtcev, ker otroci že zelo zgodaj vstopijo skozi njihova vrata. Z deljenim delovnim časom pa se bivanje otrok v vrtcih samo še podaljšuje. S tem pa družina ne izgublja pomena, njene funkcije se samo spreminjajo od modela družine kot izrazito etične in vzgojne, k družini kot modelu, ki nudi predvsem čustveno podporo in vsrkava stresne situacije. Vrtci niso zamenjava za družino, ampak so dopolnitev družinske vzgoje.

Že od vsega začetka otroci odraščajo v seksistični družbi, kako pa naj se vrtec obrani seksističnih predispozicij. Vzgojitelj vpliva na otroka s prenašanjem vrednot in s tem soustvarja otrokova stališča. Pomemben vidik vsakdanjega življenja v vrtcih je zlasti **prikriti program**. Apple: "Institucije učijo prikriti kurikulum, ki je zelo primeren za vzdrževanje ideološke hegemonije najmočnejših razredov v naši družbi." (Apple v Bahovec in Kodelja, 1994:7)

"Ločujemo neformalno in formalno vzgajanje: prvo je domena institucij, drugo pa poteka ves čas s strani vsega otrokovega okolja." (De Batistič, 1990:43)

S pridobivanjem vsakdanjih navad in vključevanjem v vsakdanje prakse otroci osvojijo logiko delovanja institucij. Če delujejo v skladu z navodili, so pohvaljeni, to pomeni, da so sledili navodilom in bili mirni (so se pokorili sistemu). Delili so igrače z drugimi otroki, pazljivo poslušali in pospravljali za sabo - s tem so osvojili osnovne elemente za uspešno vključevanje v vrtec. "Skriti kurikulum omogoča oblikovati poslušno delovno silo nekritičnih, pasivnih in ubogljivih delavcev. Šole in vrtci so organizirani po hierarhičnih načelih oblasti in nadzora." (Bowels in Gintis v Haralambos, 1999:744)

4.3.1 VZGOJITELJI IN VZGOJITELJICE

Predvsem je potrebno ločevati med predpisanim programom, ki ga v Sloveniji predpiše Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport in tem, kar se dejansko izvaja. “Dejansko prakso imenujemo realni program, nanj pa poleg družbenih pogojev in pogojev ožjega okolja vpliva predvsem implicitni program vzgojitelja (njegove vrednote, stališča in interpretacija predpisanega programa.” (Pešič v De Batistič, 1990:57).

Kurikulum za vrtce ja nacionalni dokument, ki je namenjen vzgojiteljem, pomočnikom vzgojitelja, ravnateljem, svetovalnim delavcem; je dokument, ki ob rabi strokovne literature in priročnikov za vzgojitelje omogoča strokovno načrtovanje in kakovostno predšolsko vzgojo v vrtcih in se na ravni izvedbenega kurikula razvija in spreminja. V Kurikulumu za vrtce (1999:55) je določena dolžnost odraslih – vzgojiteljev, da otroke seznanjajo s seksizmom in rasizmom oz. nacionalizmom, ter ne dopuščajo pripomb, nagovarjanja in dejanj, ki ljudi stereotipizirajo. Razlike med ljudmi sprejemajo brez pretiravanja in se pri opazovanju posameznega otroka izogibajo primerjavam. Izogibajo se seksistični rabi jezika.

“Weikart ugotavlja, da so razlike v učinkih posameznih realnih programov bolj odvisne od vzgojitelja oziroma od kakovostnega odnosa med njim in otrokom kot pa od predpisanega programa.” (Weikart v De Batistič, 1990:57) V samem izpolnjevanju te naloge vzgojitelj izpostavi sebe in vloži v delo osebne napore, s tem pa tudi svoje predstave in stališča ter učinkuje kot model za posnemanje.

Vzgojitelj torej neposredno vzgaja in na njegovo vzgojno ravnanje vplivajo naslednji dejavniki: - osebnostne karakteristike, preteklost in situacijski faktorji.

Odrasli v vrtcu naj delujejo v celoti spodbudno in pomirjujoče, vljudnost in spoštovanje v njihovi komunikaciji je zgled za otroke – v vseh interakcijah je odrasla oseba usmerjevalka, vendar ne direktiva, in praviloma zgled za prijetno in prijazno komunikacijo – kar vključuje uporabo pozitivnih navodil, usmeritev (spodbujanje zaželenega vedenja, preusmerjanje otroka na bolj sprejemljive dejavnosti in vedenje, reševanje konfliktov na socialno sprejemljiv način...). (Kurikulum za vrtce, 1999:22)

De Batističeva navaja, “da vzgojitelj-ica tako v predšolski instituciji nastopa v več vlogah:

- kot varuh,
- vzgojitelj kot model (otrok odraslega opazuje, posnema in se z njim identificira),
- v vlogi učitelja (posreduje znanja in spoznanja, usmerja pri aktivnostih in igri),
- partner v igri (sodelovanje pri planiranju in izbiri aktivnosti in materiala),
- kot opazovalec in diagnostik (otroke opazuje in skuša prepoznati pomen njihovega vedenja),
- kot terapevt (blaži posledice stresov v vrtcu in izven njega).” (De Batistič, 1990:57)

Emilija Skrt navaja raziskavo Stanworthove (1983) v ZDA, ki je pokazala, da predšolski in osnovnošolski učitelji in učiteljice ter vzgojiteljice verjamejo, da se njihovi učenci tesno prilagajajo spolnim stereotipom; in to tudi takrat, ko objektivni testi ne pokažejo razlik. (Stanworth v Skrt, 1994:42)

4.3.2 IGRAČE IN IGRA

“Igra je dejavnost, ki jo posameznik izvaja zaradi lastnega zadovoljstva ne glede na končni izid te dejavnosti in ni vezana na neposredno zadovoljevanje njegovih potreb ali na zahteve, ki jih predenj postavlja okolje.” (Zupančič, 1999:115)

Sama igralna dejanja so usmerjena na predmete, kateri so lahko neživi, živi ali umišljeni. “V.C.McLoyd, Warren in Thomas (1984) so primerjali deklice in dečke glede prevzemanja vlog. Ugotovili so, da dečki pogosteje prevzemajo vloge in s tem značaj oseb, ki jih niso nikoli srečali, npr. Supermana (kar 28% igre določajo prav take vloge), medtem ko je pri deklicah ravno nasprotno, saj kar v 90 % prevzemajo vloge iz domačega družinskega okolja.” (McLoyd in drugi v Marjanovič Umek in Kavčič, 2001:43)

Igrače so še en dokaz ekonomskega, kulturnega in tehnološkega nivoja, ki ga dosega določena skupnost – preko njih se otroci vključujejo v svet odraslih. “Igrače so podvrsta konkretnih neživih predmetov, ki so kulturno oblikovani in namenjeni igri.” (Zupančič, 1999:117) Sama igrača ima tudi sporočilno vrednost – igračka punčka (kljub svojemu realističnemu izgledu) nima spolnih organov – kajti o tem se ne govori. Tudi otroške igračke razdelijo po priporočljivosti – mačke, zajčki za deklice, ki naj bodo ljubke kot mucke in plašne kot zajčki, medtem ko naj bodo fantje hrabri in močni kot levi in tigri. Kocke in avtomobilčki na eni strani ter friziranje, dojenčki, likanje in kuhanje na drugi strani igralnice.

Sama primernost igrače se določa tudi s strani vrstnikov, kot sta v svoji raziskavi ugotovila Shell in Eiseberg. Štiri do pet letni otroci poimenujejo kot moško igračo tisto, s katero se igrajo večinoma dečki, ki so jih prej opazovali pri igri, ter kot žensko igračo tisto, s katero se

igrajo večinoma deklice. Tako so eden od vzrokov, da otroci izbirajo igrače, ki naj bi bile značilne za njihov spol, tudi želje in odobravanje s strani vrstnikov, ter želja po izogibanju negativnih reakcij s strani vrstnikov. Tako ohranjajo nadaljne interakcije z vrstniki istega spola. (Fekonja, 2001:102)

Odrasli proizvajajo igračke v skladu s svojim razumevanjem igre, kar izhaja iz njihovega dožemanja sveta. Otrok se zato z igračo igra na družbeno določen način, saj odrasli takoj posredujejo, če se jim zdi, da otrok z igračo ne ravna pravilno. Kajti ob dodelitvi igrače so otroci deležni tudi navodil za njeno uporabo. Spolno stereotipne igrače odobravajo in kupujejo svojim otrokom starši, ki tudi sami sprejemajo delitev tradicionalnih spolnih vlog. (glej Fekonja, 2001:102)

4.3.3 VRSTNIKI

Prvi kontakti z vrstniki so nujni pri osvajanju socialnih izkustev, po tretjem letu začne naraščati delež kooperativne igre, s tem se zmanjšuje interakcijska odvisnost od odraslih in se povečuje interakcija z vrstniki, kateri lahko nadomeščajo odsotne starše. Otroci se med seboj posnemajo, takšno druženje pa vpliva na formiranje socialnih odnosov. Vloga vrstnikov je ključnega pomena pri razvijanju pogleda na svet in je kot taka lahko močan dejavnik v oblikovanju androcentrične kulture. Kot ugotavljata (Marjanovič Umek, in Lešnik Musek, 2001:132) imajo vrstniki v predšolskem obdobju enako pomembno vlogo pri strukturiranju otroške igre kot odrasli. Medtem, ko odrasli vplivajo na igro bolj od zunaj, so vrstniki v igro vključeni neposredno.

4.3.4 PRAVLJICE

“Pravljice so pomemben del otrokovega odraščanja, njegovega zanimanja in ljubezni, hkrati pa pomemben vzgojni pripomoček pri primarni socializaciji posameznika.” (Svečak, 1994:34)
Podobni problemi dihotomnega dodeljevanja lastnosti se pojavljajo tudi pri pravljicah.

V pravljicah so deklice vedno zaprte in uročene. Čakajo na princa svojih sanj, medtem ko se princ bori z zmaji in sovražniki, ona nemočna čaka na svojega princa in ko jo on uzre, ga takoj omreži s svojo lepoto – zato je fizični izgled prva past za deklice in pravljice so polne spolnega naboja. Androcentrični vzorci vedenja prevladujejo tudi v pravljicah, ki so pogosto

uporabljene v zgodnejši dobi za oblikovanje osebnosti. Kot ugotavlja Darja Svečak (Svečak, 1994:45) vsakdanja opravila pravljicnih likov slovenskih pravljic ustrezajo zahtevam tradicionalne družbe, ki ostro loči žensko in moško delo. Moški junaki v pravljicah opravljajo dejavnost v javni sferi s 86,36 %, (pri čemer prevladujejo kmečka opravila, kot so obdelava polja, delo v gozdu, paša živine) in v privatni sferi s 13,63 %. To pa jasno nakazuje, da dom in opravila znotraj njega niso dolžnosti moških junakov.

Medtem ko je pri ženskah situacija ravno nasprotna: v privatni sferi nastopajo ženske s 83,33 % udeležbo, v javni sferi pa s 16,66 % (med katerimi prevladujejo kmečka opravila, ki jih ženski liki največkrat opravljajo v odsotnosti moškega lika ali pa so mu samo v pomoč in oporo pri opravljanju dela). K temu se ponavadi pridružuje še poklicna specializacija, ki je spolno opredeljena (kovač, čevljar, mlinar, godec, krčmar...), medtem ko so ženski liki opredeljeni kot pomočnice moškemu (krčmarjeva žena...) ali pa opravljajo delo, ki je že tako ali tako hišno delo in ga opravljajo kot vsakdanja dela (kuharica, natakarica...). To jasno nakazuje domestifikacijo ženskih likov v pravljicah. Pravljice kot neizbežen del otrokovega odraščanja niso nikakršna izjema pri krepitvi ali slabitvi tradicionalne podobe realnega sveta o moškem kot aktivnem, sposobnejšem in ženskem kot pasivnem, neodločnem in čustvenem subjektu.

Maja Majnik (Majnik, 1999:52) v svojem delu pri modernih slovenskih pravljicah, ki so nastale po letu 1960, že opaža erozijo androcetrične kulture, čeprav so elementi androcetričnosti še vedno prisotni, a so širše zastavljeni in malo bolj prikriti v primerjavi z delom Darje Svečak, ki je preučevala prisotnost hierarhije med spoloma v tradicionalnih slovenskih ljudskih pravljicah.

5 EMPIRIČNI DEL

5.1 TEORETIČNA IZHODIŠČA in ANALIZA

Namen raziskave je pokazati, ali vrtci kaj prispevajo k razkrajanju androcentričnih pogledov na svet v letih, ki jih otrok preživi v vrtcu, in ali je družinsko obnašanje še vedno tipično stereotipno tradicionalno glede delitve spolnih vlog, kaj je naloga očeta in kaj naloga matere. Mogoče so predstave o moškem in ženskem obnašanju zakoreninjene že pred samim vstopom v vrtec?

Ali so še vedno matere tiste, ki skrbijo za osnovne otrokove potrebe, ki jih je potrebno vsakodnevno zadovoljevati (umivanje, preoblačenje...) in ali očetje še vedno opravljajo dela, ki jih lahko preložijo na jutri in so tehnične narave in ne posegajo v gospodinjska dela?

V prvem delu analize sem zajela mnenja staršev, kjer sem se predvsem osredotočila na mnenje staršev, ki so odgovarjali na vprašanje o podaljšanem porodniškem dopustu na tri leta. Kakšen bi bil odziv staršev, če bi bil sprejet zakon o denarnem nadomestilu za starše, ki svoje otroke ne vključujejo v VVZ? Ali se razlikuje mnenje staršev med vrtcema glede pogledov na podaljšanje porodniškega dopusta in denarnem nadomestilu za družine, glede na to, da je vrtec Logatec eden izmed katoliških vrtcev, medtem ko je vrtec Lavrica na obrobju Ljubljane, kjer je vsakodnevni pretok ljudi velik in predpostavljam da obstaja večja odprtost do sprememb in želje po odpravljanju stereotipnih spolnih vlog?

V drugem delu analize sem anketirala otroke, ki obiskujejo vrtec. Poskušala sem ugotoviti, kako otroci pomagajo pri domačih opravilih svojim staršem? Ali samo mami, ker ona opravi večino gospodinjskega dela ali tudi očetu? Komu pomagajo deklice in komu dečki in pri kakšni vrsti dela? Kako se razdelitev takšnih vlog v družini prenaša na otroke? Ali obstajajo razlike med vrtcema glede na težo gospodinjskega in negovalnega dela, katerega breme večinoma nosi ženska ali pa je breme enakomerno porazdeljeno med oba partnerja?

Pri ugotavljanju stanja v vrtcih se bom osredinila na igrače oz. njihovo uporabo. Zanima me zlasti ali se otroci igrajo spolno ločeno s stereotipno primernejšimi igračami za dečke in primernejšimi igračami za deklice, kajti preko njih se učijo svojih odraslih vlog; ali si otroci iz vrtca Logatec želijo drugačnih igrač kot otroci v vrtcu Lavrica?

5.2 POTEK RAZISKAVE

Anketa je bila izvedena v mesecu juliju 2003. Izvedena je bila v vrtcu Logatec in v vrtcu Lavrica. Predvidevala sem, da se vrtca razlikujeta glede na temeljne vrednotne usmeritve. V vrtcu sem razdelila vprašalnike tistim staršem, kateri so otroka pripeljali v vrtec in ga oddali vzgojiteljici in ne tistim staršem, ki so ravno tako prišli z otrokom do vrtca in čakali v avtu. V anketi je sodelovalo 28 anketiranih, 12 staršev iz vrtca Logatec in 16 staršev iz vrtca Lavrica. Sodelovala je polovica vseh staršev, nesodelovanje pa ni bil samo odklonilen odnos do anket, ampak tudi čas dopustov, ko vsi otroci niso bili prisotni. Anketirancem sem pojasnila, da je anketa anonimna in da so dobrodošle vse njihove pripombe pri odprtem delu vprašalnika.

Drugi del vprašalnika je namenjen otrokom, vprašanja jim je zastavljala vzgojiteljica. Število anketiranih otrok je bilo po sklopu vprašanj enako, tako da se njihovo število ni spreminjalo. Odgovarjal je vsak otrok posebej.

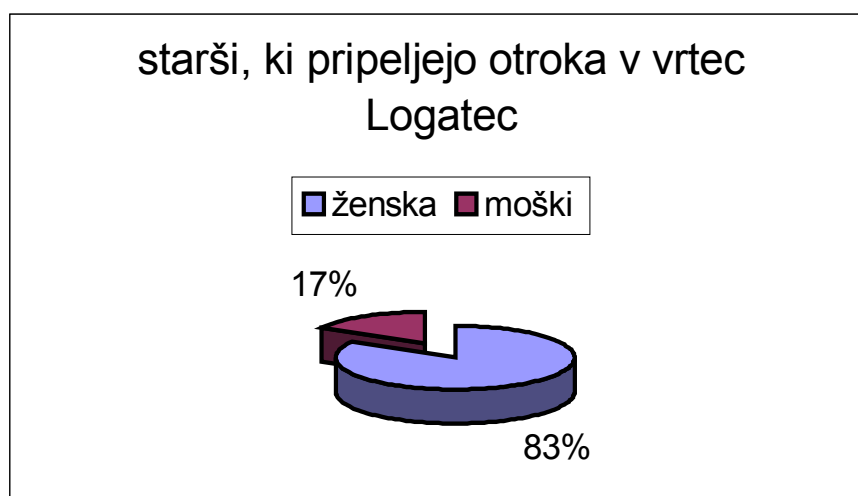
6 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

6.1 VRTEC LOGATEC

Vrtec Logatec je katoliški vrtec in deluje od 1.aprila 1991, ustanovil pa ga je Župnijski urad v Logatcu in ima potrjen program strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje.

V anketi za starše je sodelovalo 12 staršev, od tega 10 žensk to je 83 % in 2 moška to je 17 %. Enak je tudi procent glede na spol staršev, ki otroka pripeljejo v vrtec. Vseh 12 staršev je z vrtcem kot vzgojno ustanovo zadovoljnih, želijo si le več zunanje igralne površine in zunanjih igral. (glej graf 6.1.1)

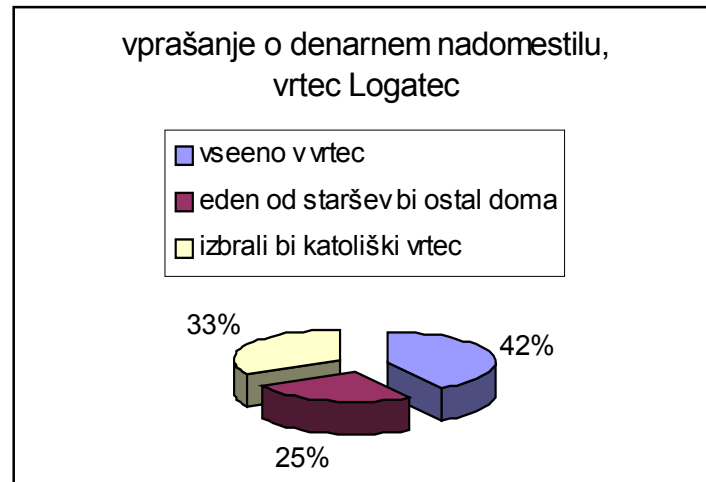
Graf 6.1.1 Spol staršev, ki pripeljejo otroka v vrtec Logatec

Pri tretjem vprašanju, kjer se je vprašanje glasilo, za kakšno varstvo bi se odločili starši, če bi bil sprejet zakon o denarnem nadomestilu se je pet staršev (42 %) odločilo za odgovor a, s katerim so pritrdili da bi otroka vseeno vključili v vrtec. Vseh pet anketiranih staršev je bilo ženskega spola. Trije starši (25 %) so se odločili za odgovor c, kar je pomenilo, da bi nekdo od staršev ostal doma. Od tega sta bila dva starša ženskega spola in en starš moškega spola.

Štirje starši (33 %) so izbrali odgovor e, kateri je vseboval odgovor, da bi izbrali katoliški vrtec. Trije starši so bili ženskega spola in en starš moškega spola. (glej graf 6.1.2)

Graf 6.1.2 Za kakšno varstvo bi se starši odločili ob možnosti denarnega nadomestila

To pomeni, da bi se vseeno vsaj 75 % staršev odločilo za varstvo otroka v vrtcu. Tako veliko odobravanje namenjeno katoliškemu vrtcu pa jasno izhaja iz tega, da otroci že obiskujejo katoliški vrtec. (graf 6.1.2)

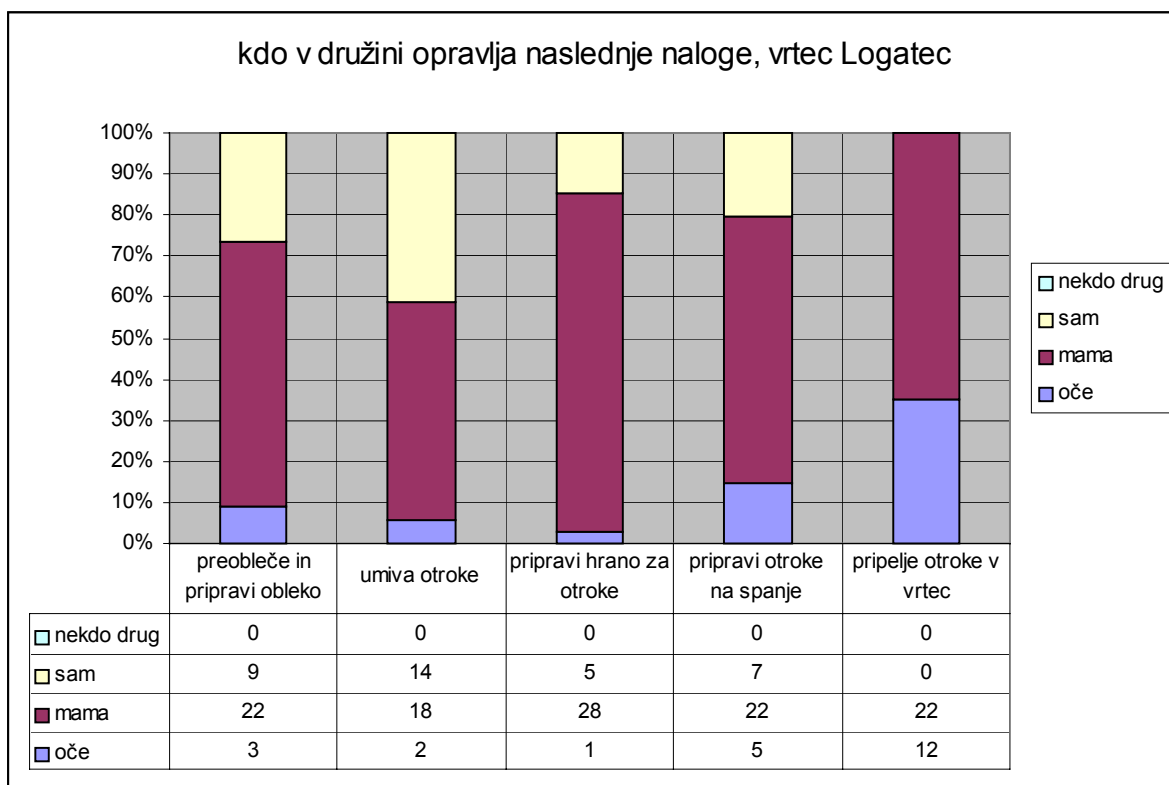
Glede podaljšanja porodniškega dopusta na tri leta se je strinjalo vseh 12 anketiranih, na vprašanje zakaj, so dodali, da otrok potrebuje mamo čim dlje, ker je edino ona najboljši varuh in to je dobro za njegov psihični razvoj ter samostojnost in krepitev odpornosti.

Na vprašanja, na katera odgovarjajo otroci oz. na drugi del ankete, pa sem dobila naslednje odgovore:

1. Kdo v družini opravlja naslednje naloge (sodelovalo je 34 anketiranih otrok):

	oče	mama	sam	nekdo drug	oče %	mama %	sam %	nekdo drug %
preobleče in pripravi obleko	3	22	9	0	8,8	64,7	26,5	0
umiva otroke	2	18	14	0	5,9	52,9	41,2	0
pripravi hrano za otroke	1	28	5	0	2,9	82,4	14,7	0
pripravi otroke na spanje	5	22	7	0	14,7	64,7	20,6	0
pripelje otroke v vrtec	12	22	0	0	35,3	64,7	0	0

Graf 6.1.3

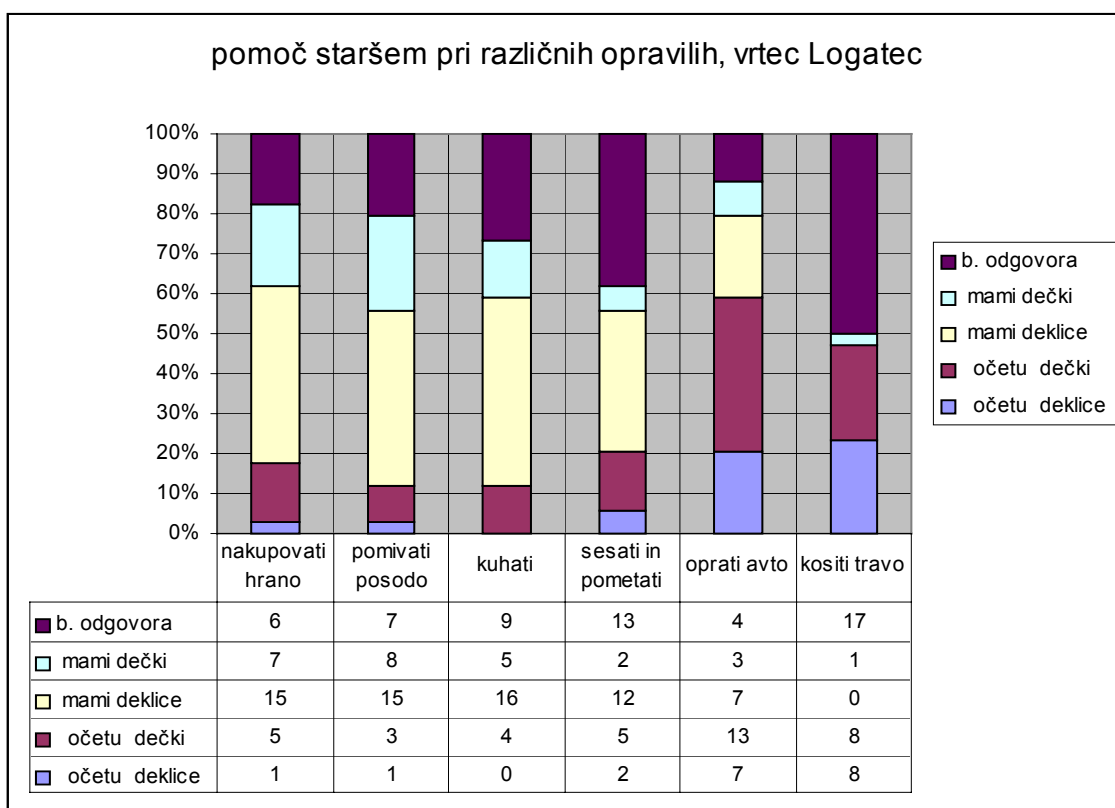

Presenetljivo visok je procent nalog, ki jih še vedno opravlja samo mama, ter kako hitro otroci sami začnejo skrbeti zase, seveda pa to lahko opravijo po starosti treh let, prej to delo večinoma leži na materah.

2. Komu pomagata pri različnih opravilih (sodelovalo je 34 otrok):

	očetu		mami		b. odgovor a	pomoč očetu %		pomoč mami %		b. odgovor a
	deklice	dečki	deklice	dečki		deklice	dečki	deklice	dečki	
nakupovati hrano	1	5	15	7	6	2,9	14,7	44,1	20,7	17,6
pomivati posodo	1	3	15	8	7	2,9	8,8	44,1	23,6	20,6
kuhati	0	4	16	5	9	0	11,8	47	14,7	26,5
sesati in pometati	2	5	12	2	13	5,9	14,7	35,3	5,9	38,2
oprati avto	7	13	7	3	4	20,6	38,2	20,6	8,8	11,8
kositi travo	8	8	0	1	17	23,5	23,5	0	3	50

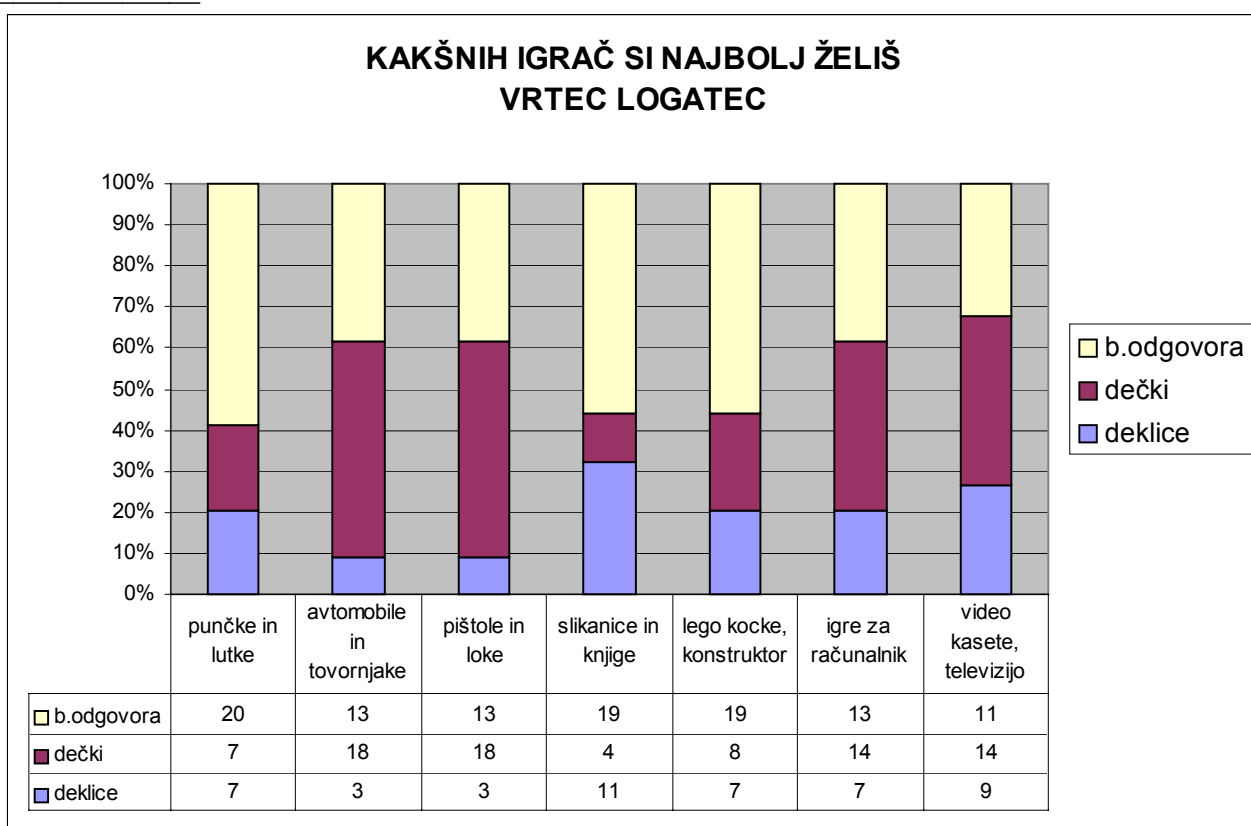
Graf 6.1.4

3. Kakšnih igrač si najbolj želiš (sodelovalo je 34 otrok):

	deklice	dečki	b. odgovora	deklice %	dečki %	b.odgovora
punčke in lutke	7	7	20	20,6	20,6	58,8
avtomobile in tovornjake	3	18	13	8,8	53	38,2
pištrole in loke	3	18	13	8,8	53	38,2
slikanice in knjige	11	4	19	32,4	11,8	55,8
lego kocke, konstruktor	7	8	19	20,6	23,5	55,9
igre za računalnik	7	14	13	20,6	41,2	38,2
video kasete, televizijo	9	14	11	26,5	41,2	32,3

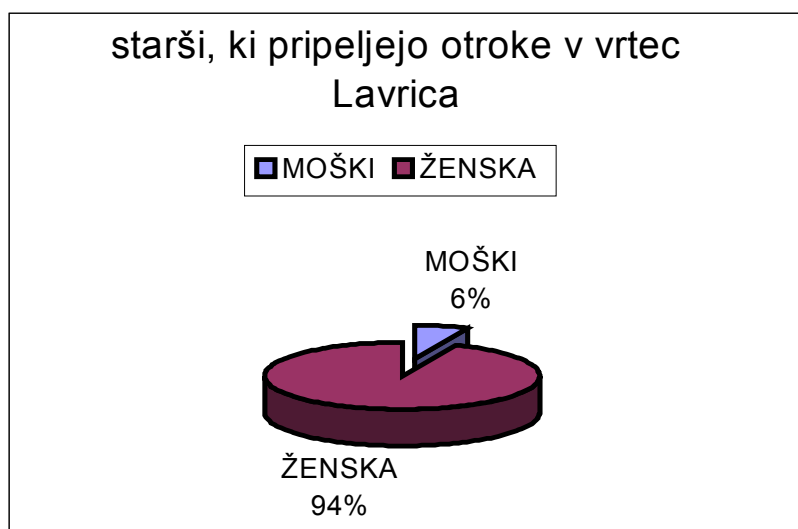
Graf 6.1.5

6.2 VRTEC LAVRICA

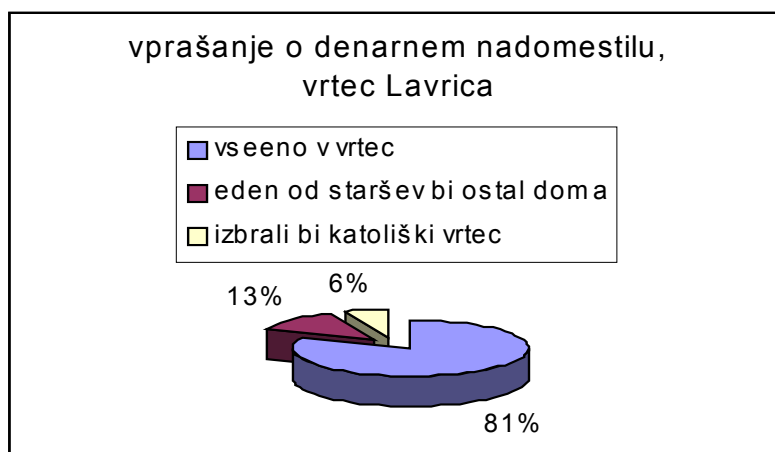
V vrtcu Lavrica je v anketi sodelovalo 16 anketiranih staršev 15 žensk (94 %) in 1 moški (6%). Tudi tu je procent staršev enak spolu staršev, ki pripeljejo otroka v vrtec. Od teh staršev jih je bilo 14 zadovoljnih (88 %) in 2 nezadovoljna (12 %), ker naj bi bile skupine otrok prevelike in kapacitete vrtcev premajhne. (glej graf 6.2.1)

Graf 6.2.1 Struktura staršev, ki pripeljejo otroka v vrtec Lavrica

Pri tretjem vprašanju, glede zakona o denarnem nadomestilu se je 13 staršev (81 %) odločilo za odgovor a, da bi otroka vseeno vključili v vrtec. En anketiranec je bil moškega spola in dvanajst anketirank ženskega spola. Dva starša (13 %) sta se odločila za odgovor c, da bi nekdo od staršev ostal doma. Obe anketiranki sta bili ženskega spola. In en starš (6 %) je izbral odgovor e, to pomeni da bi izbrali katoliški vrtec. Anketiranka je bila ženskega spola. (glej graf 6.2.2)

Graf 6.2.2

Kar 87 % staršev se je odločilo za obliko varstva kot je vrtec, tudi ob sprejetju zakona o denarnem nadomestilu.

Glede podaljšanja porodniškega dopusta na tri leta se je strinjalo 13 od vseh anketiranih (81 %), in 3 starši so bili proti (19 %). Na vprašanje zakaj so dodali, da otrok potrebuje mamo čim dlje, ker otrok v času od enega leta naprej ravno shodi in začne govoriti, takrat se razvoj naglo vzpenja in takrat naj mu mati stoji ob strani, saj to krepi samostojnost in odpornosti. Trije starši, ki nasprotujejo podaljšanju, menijo ravno nasprotno. Otrok je v dobi enega leta dovolj star, da se vključi v družbo in navadi tudi drugih ljudi.

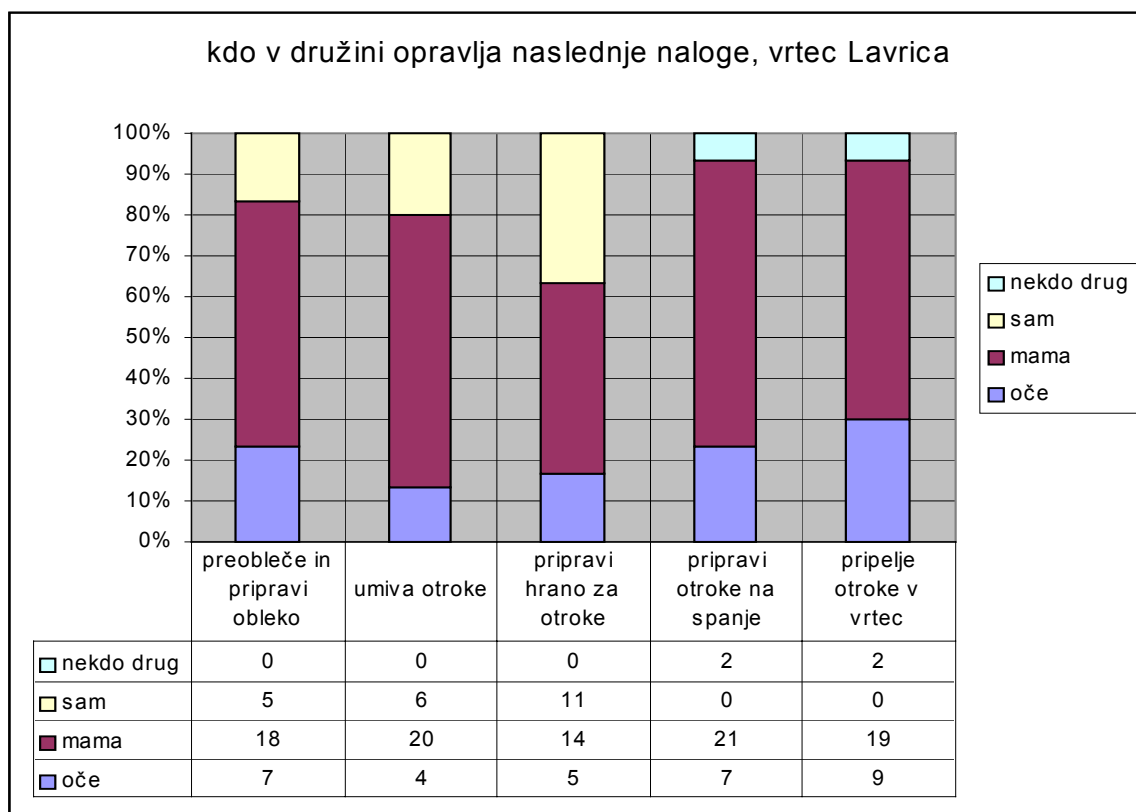
Na vprašanja, na katera odgovarjajo otroci, pa sem dobila naslednje odgovore:

1. Kdo v družini opravlja naslednje naloge (sodelovalo je 30 anketiranih otrok):

	Oče	mama	sam	nekd o drug	Oče %	Mama %	Sam %	nekd o drug

									%
Preobleče in pripravi obleko	7	18	5	0	23,3	60	16,7	0	
Umiva otroke	4	20	6	0	13,3	66,7	20	0	
Pripravi hrano za otroke	5	14	11	0	16,7	46,6	36,7	0	
Pripravi otroke na spanje	7	21	0	2	23,3	70	0	6,7	
Pripelje otroke v vrtec	9	19	0	2	30	63,3	0	6,7	

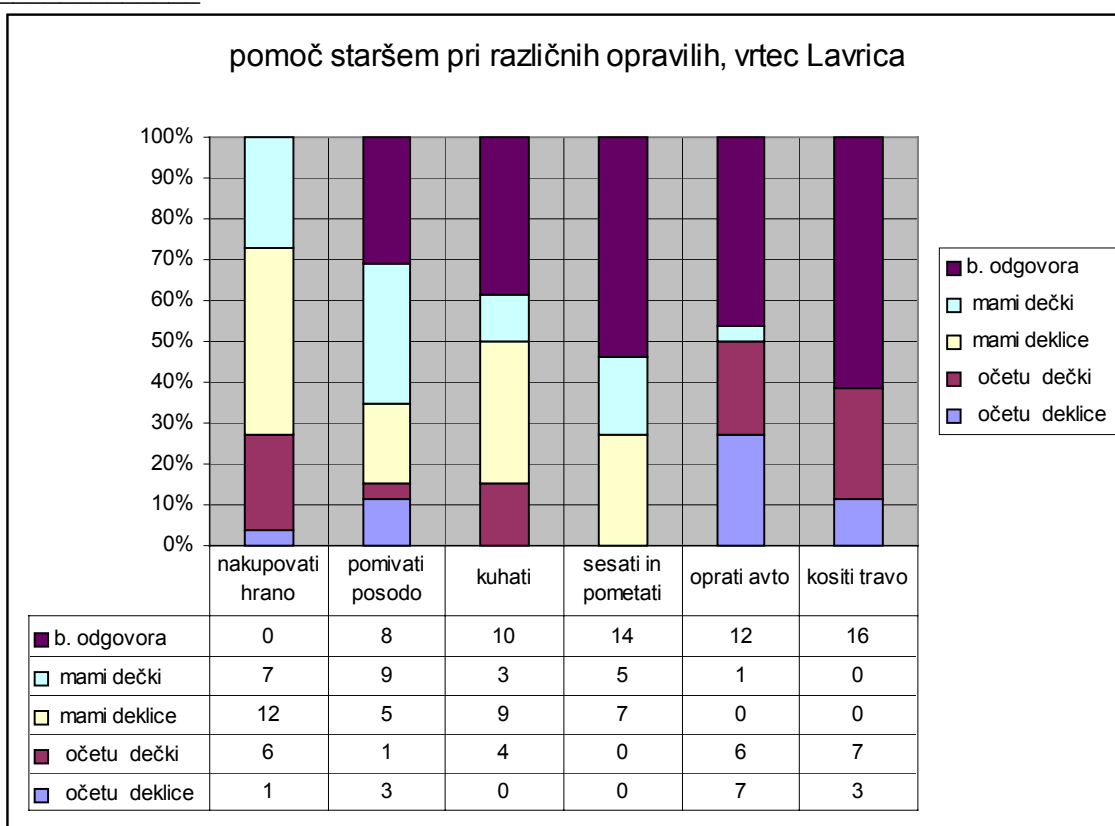
Graf 6.2.3

2. Komu pomagate pri različnih opravilih (sodelovalo je 26 otrok):

	očetu		mami		b. odgovor a	pomoč očetu %		pomoč mami %		b. odgovor a
	deklic e	dečk i	deklic e	dečk i						
nakupovati hrano	1	6	12	7	0	3,9	23	46,2	26,9	0
pomivati posodo	3	1	5	9	8	11,5	3,9	19,2	34,6	30,8
kuhati	0	4	9	3	10	0	15,4	34,6	11,5	38,5
sesati in pometati	0	0	7	5	14	0	0	26,9	19,2	53,9
oprati avto	7	6	0	1	12	26,9	23	0	3,9	46,2
kositi travo	3	7	0	0	16	11,5	26,9	0	0	61,6

Graf 6.2.4

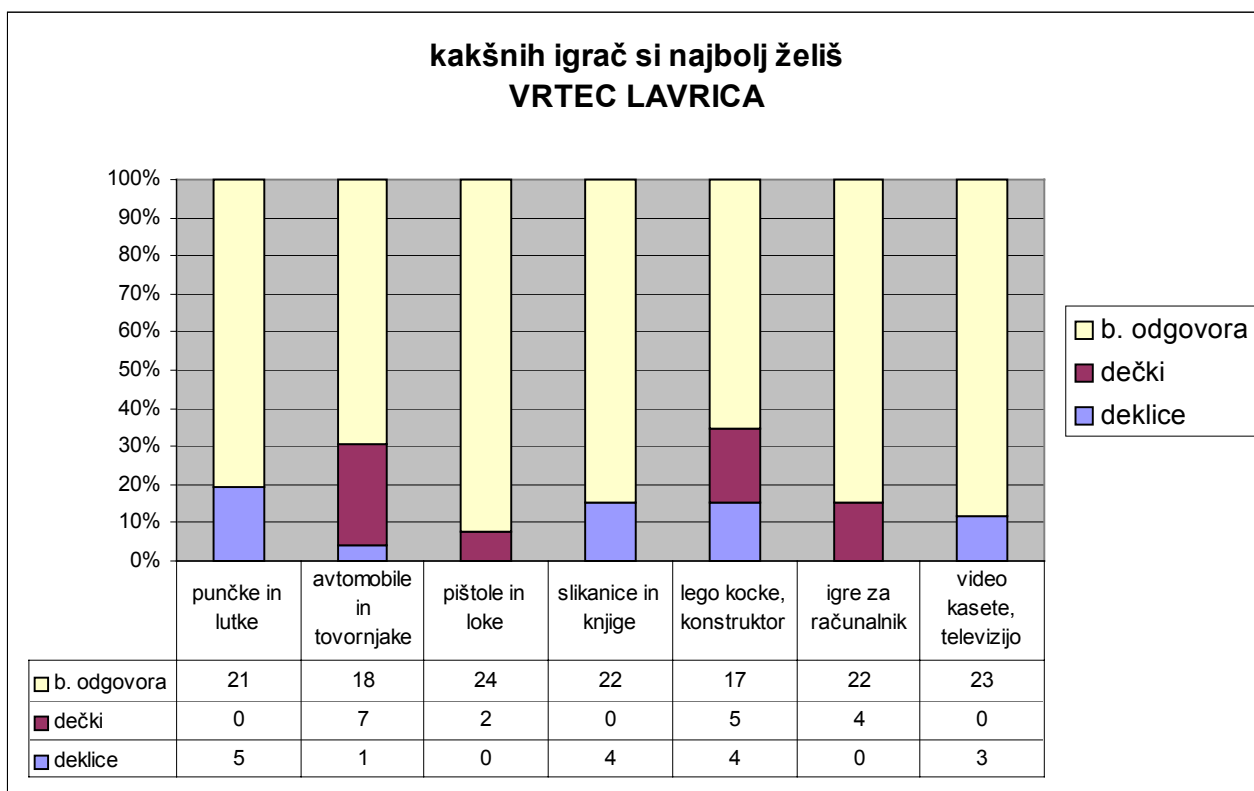

3. Kakšnih igrac si najbolj želiš (sodelovalo je 26 otrok):

	deklice	dečki	b. odgovora	deklice %	dečki%	b. odgovora%
punčke in lutke	5	0	21	19,2	0	80,8
avtomobile in tovornjake	1	7	18	3,8	27	69,2
pištrole in loke	0	2	24	0	7,7	92,3
slikanice in knjige	4	0	22	15,4	0	84,6
lego kocke, konstruktor	4	5	17	15,4	19,2	65,4
igre za računalnik	0	4	22	0	15,4	84,6

video kasete, televizijo	3	0	23	11,5	0	88,5
--------------------------	---	---	----	------	---	------

Graf 6.2.5

6.3 PRIMERJAVA MED VRTCEMA IN INTERPRETACIJA REZULTATOV

Da so tradicionalne predstave močno utrjene, lahko razberemo tako iz odgovorov staršev kot tudi iz odgovorov otrok. Starši v obeh vrtcih so naklonjeni vzgoji otroka v vrtcu in odobravajo vključitev otroka v vrtec. V vrtcu Lavrica bi se 87 % staršev odločilo za vrtec kljub

denarnemu nadomestilu, medtem ko je v vrtcu Logatec za to odločitev nekoliko manjši procent (75 %) staršev (glej graf 6.1.2 in 6.2.2). Prihaja do različnih izborov vrtca, predvsem se jih nekaj več odloči za katoliški vrtec (33 %) s strani katoliškega vrtca Logatec in 13 % s strani vrtca Lavrica. Večja naklonjenost je s strani staršev, ki imajo svojega otroka že sedaj vključenega v katoliški vrtec Logatec. Predvsem starši mlajših otrok se raje poslužujejo neformalnih oblik varstva, ker so mnenja, da so skupine prevelike, da ni osebnega stika med vzgojiteljico in otrokom, in da otrok ravno začne zelo hitro napredovati, ko morajo matere v službo.

Z vrtcem kot vzgojno ustanovo so starši zadovoljni, Lavrica 88 % in Logatec 100 %, želijo si le večjih igralnih površin in manjše skupine otrok ter večje kapacitete vrtca. Mogoče tudi zato ne presenetijo odgovori na vprašanje o podaljšanju porodniškega dopusta, skoraj ni odstopanja v želji po podaljšanju porodniškega dopusta na tri leta, tako v vrtcu Logatec (100%) kot tudi v vrtcu Lavrica (81%). Ker je eden izmed vrtcev na obrobju Ljubljane, sem pričakovala precej drugačne odgovore predvsem zaradi drugačne odprtosti in večje fluidnosti ljudi - migracijskih tokov. Predvsem so procenti o podaljšanju porodniškega dopusta zelo zaskrbljujoči. Ali se ženske še ne zavedamo nezanimivosti na trgu delovne sile po tri letnem porodniškem dopustu? Ali sploh niso seznanjene s tem problemom? Ali pa jim je dobro počutje in blagostanje otrok toliko bolj pomembno?

Zelo majhni odstotki pomoči očetov pri skrbi za otroke so pričakovani še posebej v vrtcu Logatec, ker naj bi imel kot katoliški vrtec bolj utrjene tradicionalne smernice delitve po spolu. Tu oče opravi svoje delo v (14,7 %) pri pripravi otroka na spanje in (35,5 %) da ga pripelje v vrtec. Obstaja možnost, da je prisotna tudi mama; ona ga pripelje v vrtec, medtem

ko oče počaka v avtu. Obstaja tudi možnost, da je on edini v družini, ki ima lastno prevozno sredstvo. Ostala opravila zasedejo največ 8,8 % njegovega časa s preoblačenjem in pripravo obleke za otroka, 5,9 % z umivanjem in 2,9 % s pripravo hrane za otroke. Tu je razvidno, da očetje po procentih nikjer ne presegajo 10 %, oziroma, kar krepko zaostajajo za 10 %

opravljenih nalog, izjemoma je le priprava otrok na spanje z 14,7 % in vožnja otrok v vrtec z 35,5 %. (glej graf 6.1.3)

Čeprav je opazna razlika med vrtcema Logatec in Lavrica, se pri vrtcu Lavrica očetje bolj udeležujejo opravljanja nalog, ki zadevajo skrbi za otroke, kot v vrtcu Logatec. V vrtcu Lavrica pa očetje dosegajo okrog 15 % do 20 % pomoči pri skrbi za otroke. To kaže na samoumevnost in utečenost, katera opravila naj opravi žena in kaj je njena naloga. Veliko več kot dve tretjini gospodinjskega dela in skrbi za druge družinske člane je še vedno prepuščena ženskam. (glej graf 6.1.3 in graf 6.2.3)

Podobne rezultate je pokazala tudi anketa pri Alji Roš (Roš, 1994:83), ko starši navajajo, da očetje stalno skrbijo za otroke v 15 %. To sodelovanje prevladuje pri oblačenju, umivanju in hranjenju otrok.

Zelo zanimiv podatek je, da otroci zelo hitro prevzamejo nase skrb za sebe. Velik odstotek otrok, ki si sami pripravijo obleko (Logatec 26,5 %, Lavrica 16,7 %), se sami umivajo (Logatec 41,3 %, Lavrica 20 %), si sami pripravijo hrano (Logatec 14,7 %, Lavrica 36,7 %), kar razbremeni mamo in seveda tudi očeta. Ta oblika se pojavlja šele po tretjem letu starosti, prej pa to delo leži na ramenih mater. To, da otroci skrbijo sami zase, je mogoče posledica same vzgoje ali posledica vpliva vrtca, kajti odstotek samostojne udeležbe otrok v skrbi zase presega skrb očetov, to se kaže bolj izrazito v vrtcu Logatec. (glej graf 6.1.3 in graf 6.2.3)

Pri vrtcu Lavrica je opaziti velik odstotek (26,9 %) deklic, ki pomaga očetu pri pranju avtomobila, in 34,6 % dečkov, ki pomaga mami pomivati posodo. Ostala porazdelitev pomoči ostaja stereotipno porazdeljena, deklice kuhajo (34,6 %), sesajo in pometajo (26,9 %) ter nakupujejo hrano (46,2 %) in pri teh opravilih pomagajo mami. Seveda so v pomoč tudi očetu

pri opravilu kot je pranje avtomobila (26,9 %). Toda tako dečki (19,2 %) kot deklice (26,9 %) pomagajo mami pri sesanju in pometanju. Medtem ko očetje tega dela ne opravljajo. Dečki pomagajo očetu pri košnji trave (27 %), kuhanju (15,4 %) in nakupovanju hrane (23 %).

Veliko bolj se udeležujejo opravil, ki so za moški spol stereotipno “določena”, nakupovati, oprati avto in kositi travo. (glej graf 6.2.4)

V vrtcu Logatec presenetljivo deklice in dečki tako mami kot očetu pomagajo pri vseh opravilih, izjemoma nobena deklica ne pomaga očetu pri kuhi in nobena deklica ne pomaga mami pri košnji trave. Enako se dogaja tudi v vrtcu Lavrica, nobena deklica ne pomaga mami pri košnji trave in pranju avtomobila. Med grafoma 6.1.4 in 6.2.4 je jasno opaziti razlike, koliko dela opravijo mame in koliko dela opravijo očetje ob pomoči svojih otrok. Opazno je tudi, da so pri vseh opravilih bolj aktivne deklice, pa naj bo pri pomoči očetu ali materi. Seveda pa z ločevanjem gospodinjskih opravil, čeprav samo nekaterih, na tiste, ki jih opravijo dečki in tiste, ki jih opravijo deklice, se lahko neopazno usmerja oba spola v utečene med seboj ločene tirnice.

Odgovori otrok kažejo podobno podobo kot jo je ugotovila že avtorica Emilija Skrt (Skrt, 1994:55), da je vsakodnevno ločevanje med fanti in dekleti pri točno določenih opravilih, ki vzdržujejo simbolične in realne ločnice med spoloma. Za dečke se predvidevajo opravila, ki so usmerjena na dejavnost izven doma, kot so oprati avto, kositi travo, medtem ko se za dekleta predvidevajo opravila, ki se odvijajo za domačimi stenami.

V vrtcu Lavrica so želje po igračah stereotipno porazdeljene: fantje si želijo avtomobilov in tovornjakov v 27 %, medtem ko deklice v 3,8 %, loke in pištrole v 7,7 %, deklice pa te želje sploh nimajo. Izrazita je tudi razlika med željo po igricah za računalnik, kjer si 15,4 % fantov želi računalniških igric, deklice pa sploh ne kažejo zanimanja zanje. Pri gledanju televizije ter video kaset je stanje obrnjeno: 11,5 % za deklice in enako je tudi pri željah po punčkah in lutkah 19,2 %. V vrtcu Logatec pa preseneča enaka usmeritev želja deklic in dečkov: punčk in

lutk si želi ena petina deklic in ravno tako ena petina dečkov: oboji v 20,6 %. Zelo izenačena sta vrtca tudi v želji po igri z lego kockam, ki velja za stereotipno fantovsko igračo, a se zanjo

odločajo tako dečki kot deklice, v vrtcu Lavrica je to razmerje 15,4 % (deklice) proti 19,2 % (dečki), v vrtcu Logatec pa je razmerje 20,6 % (deklice) proti 23,5 % (dečki). Ostajajo pa zaželeni igrače pri dečkih (avtomobili in tovornjaki) z 52,9 %, pri deklicah pa so želje po teh igračah zastopane le v 8,8 %, ravno tak odstotek zavzemajo tudi pištole in loki. (glej graf 6.1.5 in graf 6.2.5)

Glede na to, da je bila v vrtcu Lavrica zelo majhna frekvenca odgovorov o željah po igračah. Domnevam, da je lahko prišlo do manjšega nesporazuma, ker je velik procent brez odgovora.

V raziskavi Rheingold in Cook 1975, v kateri sta avtorici ugotavljali prisotnost različnih igrač in igralnega materiala v 96 otroških sobah otrok, starih od 1 do 6 let, sta ugotovili, da se sobe deklic in dečkov ne razlikujejo pomembno v številu knjig, pohišta, glasbil in plišastih živali. Rezultati so pokazali, da so sobe dečkov vsebovale veliko več igrač, ki predstavljajo živali v kletkah ali živalskem vrtu, prav tako pa tudi predmetov, ki se nanašajo na vesolje in energijo (magneti, sestavljanke, vesoljske ladje...). Čeprav so sobe vsebovale lutke (kavboje, vojake...), pa skoraj nobena izmed lutk ni predstavljala ženske figure ali dojenčkov. Največja je bila razlika v številu avtomobilov, ki so jih v svojih sobah imeli dečki (375) in deklice (17). Nobena deklica ni imela v svoji sobi avtomobila, tovornjaka, motorja, vlaka ali ladje. Samo deklice so imele hiške za punčke, čajnike in skodelice, zibelke in štedilnike. (Fekonja, 2001:102)

7 SKLEP

Posebna naloga družbe je, da ob spremenjeni percepciji vloge ženske zagotavlja pogoje obema staršema, da svobodno izbirata med poklicno in družinsko vlogo. Kot trdi Bowlby, (Bowlby v Haralambos, 1999:595) je najbolj pomembnih prvih pet let, ker je v tem obdobju otrok še posebej dojemljiv za zunanje vplive in oblikovanje načina življenja. Torej skrb za otrokove razvojne in osnovne potrebe ni zgolj skrb in pravica matere.

Družina in potem vrtec sta pomembna, če ne najpomembnejša dejavnika, ki pripravljata mladega človeka na vloge, ki jih bo zasedel v družbeno določenem času. Kot je opaziti v raziskavi, otroci s tremi leti pridejo v vrtec že z določenimi pogledi in so že usmerjeni v različne tirnice. "Produkcija spolnih razlik in polarnih identitet moškega in ženske se ob pomoči različnih družbenih institucij in mehanizmov začne že zelo zgodaj, praktično že ob rojstvu otroka." (Svečak, 1994:62)

Gospodinjsko delo in skrb za druge družinske člane je že v pravljicah rezervirano za ženske, enako pa se dogaja tudi v realnem življenju. V raziskavi na reprezentativnem vzorcu za Slovenijo (Černigoj Sadar, 1992) je četrtnina moških (23 %) izjavila, da se ukvarja s pospravljanjem stanovanja, kuhanjem ali ročnim pranjem pomivanja posode. Obstajajo pa tudi statistično značilne razlike med generacijami: med srednjo in starejšo generacijo je moških, ki se ne ukvarjajo s temi opravili, med 18 % do 40 %, pri mladih, starih do 29 let, pa približno 10 %.

Mogoče padajoči procenti kažejo na možnost izboljšanja položaja žensk, kar kaže na razbremenitev nadpovprečno obremenjenih žensk z aktivnostmi, ki jih že po tradiciji pripisujemo ženskam.

Medtem ko izsledki raziskav SJM (Slovenskega javnega mnenja) v letu 1997 kažejo, da delo v gospodinjstvu v dobrih 65 % opravljajo ženske same, medtem ko je tako delujočih moških le dobrih 6 %.

Tanja Renner zaključuje, “da je popolnoma zanesljivo samo nekaj: v vseh sodobnih družbah je družinsko delo spolno določeno. Je v glavnem neplačano žensko delo.” (Renner v Oakley, 2000:279)

Tako kažejo tudi moji rezultati pri gospodinjskih opravilih, kjer se tako deklice kot dečki vključujejo v pomoč obema staršema, čeprav pri večini družin prevladuje stereotipna spolna delitev vlog.

Tudi skozi vrtčevo obdobje se to bistveno ne spremeni, ker ne vzgojitelji ne varuhinje nimajo metod s točnimi navodili, kako bi to stereotipno delitev seksistično določenih vlog razkrajali.

Kot je ugotovila že Emilija Skrt (glej Skrt, 1994:61), je najpogostejši vir informacij o spolni neenakosti pridobljen iz pogovora z znanci in sodelavci, tako da so soočeni s problemom, toda to je še daleč od seminarjev ali strokovne literature. V kurikulumu za vrtce (1999), je že opaziti, da ima otrok možnost za rahljanje stereotipov, povezanih z razliko med spoloma, ter da mora vrtec omogočiti temelje na ideji enakosti in nediskriminiranosti (glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, telesno konstitucijo itn.).

Gotovo vrtec razkrajata stereotipne poglede že s samo možnostjo, da so vse vrste igrač dosegljive vsem otrokom v času bivanja v vrtcu. Če dečki dobijo še pozitivne spodbude s strani vzgojiteljev, ko se igrajo s punčkami ali lutkami ali kuhajo za štedilnikom skupaj z drugimi deklicami ali pa dečki sami, potem to spodbuja klimo za razkrojevanje seksizma.

Brez dvoma bi vrtec omogočal večjo erozijo stereotipne klime s heterogenejšo spolno sestavo uslužbencev. Sama prisotnost moških v vrtcu kot vzgojiteljev bi omogočala novo razsežnost. S tem bi se verjetno spremenil tudi model vedno odsotnega očeta. K razkrajanju tradicionalnih oblik dela in stereotipnih predstav v predšolskih ustanovah pa bi pripomogla tudi manj stroga hierarhija med osebjem in odpiranje vrtecev kot ustanov staršem in okolju. Z odpiranjem proti družini bi segli globlje v družinske odnose in s pravilnim medsebojnim vplivanjem lahko že tu začeli z odpravljanjem stereotipnih modelov družin.

Zelo zanimiva bi bila na podlagi zajetja večjega števila vrtcev pilotska študija, ki bi bila še bolj objektivna, in bi mogoče pokazala še večje razlike med vrtci, ki se razlikujejo po temeljnih vrednotnih usmeritvah (katoliški vrtci, waldorski vrtci, vrtci korak za korakom in laični vrtci).

Kot navaja prof. dr. Maca Jogan (glej Jogan, 2001a:15), “Tudi jaz upam, da se bodo v teku let moški bolj množično podajali v ‘carstvo družine’, a ne le na krajši izlet, temveč na redno delo.”

8 IZBRANA LITERATURA

Bahovec, D. Eva in Kodelja, Zdenko (1994): "Vrtci za današnji čas: otrokove potrebe in vsakdanja rutina". *Psihološka obzorja* št. 2, str. 5-12.

Bavčar, Nevenka (1995): *Uvajanje otrok v vrtec in izkušnje iz vrtca Nova Gorica*. DN. Ljubljana: FDV.

Bernard, Jessie (1999): "Ženske, moški in zakonska zveza". *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana. DZS: str. 641-642.

Bergant, Milica (1970): *Teme iz pedagoške sociologije*. Cankarjeva Založba: Ljubljana.

Bowels, Samuel in Gintis, Herbert (1999): "Skriti kurikulum". *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana. DZS: str.744-748

Černigoj Sadar, Nevenka (2000): "Spolne razlike v formalnem in neformalnem delu." *Družboslovne razprave*, let. XVI, str. 32-44.

Čiček, Lea (2002): *Socialna država – politika izobraževanja in njen pomen pri zaposlovanju*. DN. Ljubljana: FDV.

De Batistič, Marcela (1990) *Vpliv institucionalne predšolske vzgoje*. MD. Ljubljana: FF.

De Batistič, Marcela (1996): "Vzgoja in varstvo predšolskih otrok." *SPOL : Ž*. Ljubljana, Kud France Prešern, str. 49-57.

Durkheim, Emile (1999): "Izobraževanje in družbena solidarnost". *Sociologija: teme in pogledi*. DZS. Ljubljana: 734–736.

Fekonja, Urška (2001): "Igrače". *Psihologija otroške igre: od rojstva do vstopa v šolo*. Ljubljana, Znanstveni inštitut FF, str. 85-105.

HRIBAR, K. Vrtci kot utrjevalci – razkrojevalci seksizma. Dipl. delo.
Fakulteta za družbene vede. Oddelek za sociologijo, 2003

Gaberšek, Marko (1997): *Delitev neformalnega dela med spoloma in (moška) brezposelnost*. DN. Ljubljana: FDV.

Gorše, Irena (1998): *Kako bi podaljšanje porodniškega dopusta na tri leta vplivalo na zaposlovanje žensk*. DN. Ljubljana: FDV.

Haralambos, Michael (1999): *Sociologija: teme in pogledi*. DZS: Ljubljana.

Horvat, Ludvik (1987): *Razvojna psihologija*.

Javornik Likar, Lučka (1986): *Družina in odklonsko obnašanje otrok*. DN. Ljubljana: FDV.

Jogan, Maca (1986): *Ženske, cerkev in družina*. Delavska enotnost: Ljubljana.

Jogan, Maca (1990): *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. FDV: Ljubljana.

Jogan, Maca (1992): "Seksizem, politika in politična kultura". *Teorija in Praksa*, let. 29, št. 29, str. 1141-1150.

Jogan, Maca (2000): "Postsocializem in androcentrizem". *Družboslovne razprave*, let. XVI, št. 34-35, str. 9-30.

Jogan, Maca (2001): *Seksizem v vsakdanjem življenju*. FDV: Ljubljana.

Jogan, Maca (2001a): "Dajte mi dobrih mater, in narod bo rešen". *Ona*, let. 3, št. 21, str. 11-15.

(1996) *Kodeks etičnega ravnanja v vrtcu*. Sekcija za predšolsko pedagogiko: Ljubljana.

Kozmik, Vera (1997): *Položaj žensk v Sloveniji v devetdesetih*. Urad za žensko politiko: Ljubljana.

Kozmik, Vera (1998): "Še diskriminirane?" *Izobraževanje in zaposlovanje žensk nekoč in danes*. Ptuj: Zgodovinski arhiv, str. 145-172.

Krek, Janez (1995): "Zasnova javnih vrtcev." *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v republiki Sloveniji*. Ljubljana. Ministrstvo za šolstvo in šport, str. 35-67.

(1999) *Kurikulum za vrtce*. Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo: Ljubljana.

Majnik, Maja (1999): *Moderne pravljice – razkrojevalke androcentrizma*. DN. Ljubljana: FDV.

Marjanovič Umek, Ljubica. in Lešnik Musek, Petra (2001): "Igra v kurikulumu za predšolske otroke." *Psihologija otroške igre: od rojstva do vstopa v šolo*. Ljubljana, Znanstveni inštitut FF, str. 131-134.

Marjanovič Umek, Ljubica., Kavčič, Tina (2001): "Otroška Igra." *Psihologija otroške igre: od rojstva do vstopa v šolo*. Ljubljana, Znanstveni inštitut FF, str. 33-46.

Oakley, Ann (2000): *Gospodinja*. Založba /*cf: Ljubljana.

(2000) *Poročilo in pregled dejavnosti predšolske vzgoje in varstva v Ljubljani za leto 1999*. Ljubljana: Mestna občina Ljubljana, Služba za predšolsko vzgojo.

Rener, Tanja. (1995): "Ideologija krize." *Družine: različne-enakopravne*. Ljubljana: Vitrum, str. 15-23.

Roš, Alja (1993): *Seksizem v šolskih učbenikih*. DN. Ljubljana: FDV.

Seider, Reinhard (1998): *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana: Studia humanitatis: ZRC.

Skrt, Emilija (1994): *Vzgoja vzgojitelj-vzgojiteljica in seksizem*. DN. Ljubljana: FDV.

Spender, D (1999): "Nevidne ženske". *Sociologija teme in pogledi*, DZS, str. 780–781.

Svečak, D (1994): *Pravljice kot utrjevalke hierarhije med spoloma*. DN. Ljubljana: FDV.

Šadl, Zdenka (1997): *Čustva kot predmet sociološke analize*. DD. Ljubljana: FDV.

HRIBAR, K. Vrtci kot utrjevalci – razkrojevalci seksizma. Dipl. delo.
Fakulteta za družbene vede. Oddelek za sociologijo, 2003

Šadl, Zdenka (1999): *Usoda čustev v zahodni civilizaciji*. Znanstveno in publicistično središče: Ljubljana.

Turnšek, Nada (1990): *Uporabljene in zelene oblike dnevnega varstva in vzgoje predšolskih otrok*. DN. Ljubljana: FDV.

Ule, Mirjana (1984): *Spreminjanje pedagoške funkcije družine*. Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani: Ljubljana.

Vode, Angela (1992): *Značaj in usoda*. I. knjiga. Krtina, Knjižna zbirka Krt, 109: Ljubljana.

Vode, Angela (1999): *Značaj in usoda*. II. knjiga. Krtina, Knjižna zbirka Krt, 110: Ljubljana.

Walby, Silvia (1999): "Teorija patriarhata". *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana. DZS: str. 617-622.

Zupančič, Maja (1999): "Zgodnji razvoj otrokove igre z igračami: struktura, predmetno obnašanje in vsebina." *Psihološka obzorja* let. 8, št. 2-3, str. 115-135.

Zakon o vrtcih. Ur.l.RS št.12/96,

<http://objave.uradnilist.si/bazeul/URED/1996/012/B/525691734.htm> (2003-7-16).

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o vrtcih (A) pa v Ur.l.RS št.44/00,

<http://objave.uradni-list.si/bazeul/URED/2000/044/B/522064324.htm> (2003-7-25)

Vsi ostali podatki v zvezi s podzakonskimi akti, ki se nanašajo na zakon,

http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_ZAKO447.html (2003-7-16)

9 PRILOGA

Dragi starši !

Sem absolventka študija sociologije na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani in pripravljam diplomsko nalogo z naslovom Vrtci kot utrjevalci – razkrojevalci seksizma. Zato vas prosim za sodelovanje pri naslednjem kratkem vprašalniku. Rada bi spoznala, kakšna so stališča staršev o družini, otrocih in varstvu. Vsi podatki o anketirancih ostajajo anonimni, prav tako vsi odgovori. Zato pričakujem, da boste odgovarjali iskreno, tako kot v resnici mislite.

Za trud in razumevanje se vam vnaprej zahvaljujem.

Vrtci kot utrjevalci – razkrojevalci seksizma

Vprašalnik za starše:

1. Spol anketiranca:

- a) moški
- b) ženski

2. Ali ste zadovoljni z vrtcem, ki ga obiskuje vaš otrok (oz. otroci):

- a) nezadovoljen
- b) zadovoljen
- c) zelo zadovoljen

Če ste nezadovoljni, kaj bi skušali spremeniti:

3. Ker je bil sprejet zakon o denarnem nadomestilu za družine, ki otrok nimajo vključenih v javni vrtec, za kakšno varstvo bi se odločili:

- a) otroka bi vseeno vključil v vrtec
- b) varovali bi ga stari starši
- c) nekdo od staršev bi ostal doma
- d) izbrali bi druge oblike varovanja

e) izbrali bi katoliški vrtec

4. Se strinjate s podaljšanjem porodniškega dopusta na 3 leta:

a) da

b) ne

c) Če da, pojasnite zakaj: _____

Neformalni vprašalnik za otroke:

STAROSTNA SKUPINA ____ LET

Število anketiranih otrok mora biti pri vseh treh vprašanjih enako.

Odgovarja vsak otrok posebej.

1. KDO V DRUŽINI OPRAVLJA NASLEDNJE NALOGE:

Število anketiranih otrok =

	Oče	mama	sam	nekdo drug
Preobleče in pripravi obleko				
Umiva otroke				
Pripravi hrano za otroke				
Pripravi otroke na spanje				
Pripelje otroke v vrtec				

Pri vprašanju odgovarjajo tako dečki kot deklice, le da jih ločimo po spolu. Koliko deklic ali dečkov pomaga očetu pri določenem opravilu in koliko dečkov ali deklic pomaga mami pri določenem opravilu.

2. KOMU POMAGATE PRI RAZLIČNIH OPRAVILIH:

Število anketiranih otrok =

	očetu		mami	
	deklice	dečki	deklice	dečki
Nakupovati hrano				
Pomivati posodo				
Kuhati				
Sesati in pometati				
Oprati avto				
Kositi travo				

V razpredelnico vpišemo število deklic ali dečkov, ki so se odločili za določeno igračo.

3. KAKŠNIH IGRAČ SI NAJBOLJ ŽELIŠ:

Število anketiranih otrok =

	deklice	dečki
Punčke in lutke		
Avtomobile in tovornjake		
Pištole in loke		
Slikanice in knjige		
Lego kocke, konstruktor		
Igre za računalnik		
Video kasete, televizijo		